

Формални онтологии – историко-философски и историко-логически анализ

Увод

През последните години изпъква една интересна и перспективна, според доста изследователи, тенденция в развитието на определени дялове от математиката (на първо място – математическата логика) и програмирането, и на конгломерата, когото обикновено наричат computer science, а именно – обсъждането и разработването на формален апарат за създаването на такава обща, т.е. достатъчно абстрактна (логическа, формална) теория на обектите (в някои интерпретации – предметите), която да направи операционално удобно разглеждането на най-различни предметни области. Тук си поставяме задачата да “поразчистим” според възможностите си някои части от историко-логическото и историко-философското поле, където израстват предпоставките за тази тенденция.

От самото начало ще се ограничим в рамките на една стара, но очевидно плодотворна и доста обсъждана от съвременните логици и философи традиция – феноменологическият подход на Фр. Brentano и последователи. Обсъждането на този подход е било цел и за предишни наши изследвания. /вж. 7/

I. Логико-философски предпоставки за обособяване на формални системи от типа “формална онтология” и “формална феноменология”

1. Формална онтология

В книгата си “Формална феноменология” В.Л.Васюков посвещава първата уводна глава на обстойно историко-философско и историко-логическо сравнение между формалната онтология и формалната феноменология. /4/ И това не е случайно, защото е свързано с подходи, които свързват онтологията и феноменологията, както в съдържателен, така и в чисто формален план. Тази връзка сочи някои възможности за плодотворно обсъждане на варианти за интересни съдържателни семантики на редица нови формални системи. Но едно такова обсъждане ще е предмет на по-късни наши текстове. Сега ще се съсредоточим върху предпоставките и характерните особености на исторически първите системи, предлагащи формализация на онтологията със средствата на съвременната логика.

Станислав Лешневски в статията си “За основите на математиката” пише “...използвах за обозначаването на развиваната от мен теория на званието “онтология”, защото то не смущаваше моето “усещане за езика” по силата на това, че в тази теория формулирах определен вид “общи принципи на битието”. /цит. по 4, с.6/ Въпреки това, Е. Слупецки, излагайки теорията на Лешневски, предпочита да я нарича “Изчисление на имената”, избягвайки термина “онтология”, който обозначава една от основните части на философията. Според него, Лешневски използва тъкмо това име за своята система поради чисто лингвистични причини, които са свързани с единствения примитивен термин в неговата система, глаголят “е”: образуването от него причастие “битие” съответства на гръцкото “он” - ον (производно от “ontos” - οντος) – от тук и “онтология”/цит. 4, с.6). И двете имена попадат под определението за формална онтология или, по-скоро, за една теория на предметите. От тази гледна точка, напълно естествен изглежда един опит за разширяване езика на изчислението на имената за да бъде получена по-гъвкава трактовка, както на начините на съществуване, така и на типовете обекти. Повечето от философите, анализиращи този проблем през последните стотина години, принадлежат така или иначе към феноменологичното направление в съвременната философия. Поради това би било интересно да се обсъди връзката между идеята за формална онтология (Хусерл, Лешневски) и тази за формална (лешневскианска) феноменология (Пежановски, Васюков). Тук има място и идеята за формална аксиология (Хусерл), но нея сме обсъждали в други текстове /7,7/, а включването и в този би утежило излишно изложението. Въпреки това, ще стане дума и за някои идеи на Хусерл.

2.Влиянието на Брентано върху разработването на логически системи за формална онтология и феноменология.

Значението на Франц Брентано за развитието на логическите изследвания от края на 19 век и през целия 20 век е очевидно опосредено, но както сме изтъквали в /7/, тази опосреденост носи продуктивен характер. Ако оставим настрана ролята на Хусерл, както вече обещахме, то несъмнено, изпъкват фигурите на брентанисти като А. Майнонг и К. Твърдовски. В това изложение ще обърнем внимание по-скоро върху влиянието на втория за формиране идеите на неговия ученик Станислав Лешневски, релевантни към проблема за построяването на формална онтология. Това не означава загърбване на Майнонг и майнонгянството, а само

ограничаване периметъра на проблематизацията във връзка с избраната изследователска задача.

Р. Раутли (Routley, 1980) /13,p.715/ формулира един своеобразен принцип, наречен от него критерий на Brentano, според който “бъденето/съществуването” означава нещо да се намира в определено екстензионално отношение към дадена същност, буквално: “D1. x exists if x has an extensional relation to an entity”. Той коментира тази си формулировка като отбелязва, че използването на D1 сочи само, че за някакво R, което е екстензионално и някакво z, което съществува, xRz . И D1 може да се перефразира номиналистично в термините на екстензионалния предикат. Така формулиран този принцип очевидно се съгласува и с определени позиции на Е. Хусерл и А. Майнонг. Критерият на Brentano, ако използваме терминологията на Раутли, естествено предполага – и несъмнено е предполагал за някои изследователи – че екстензионалните отношения се онези видове отношения, които нямат място между същностите и (не)същностите – макар, че, и това е много важно, връзката явно се основава върху отъждествяването на *интенционално* и *интензионално*./4, с.8/ Според нас, само повърхностното фиксиране на това отъждествяване пречи и до ден днешен да бъде интерпретирана адекватно, както идеята на Хусерл за Логика (не става дума за трансценденталната му феноменология, а за логическите му изследвания, и желанието да се построи формална аксиология върху неокантианската идея за двойствения характер на отрицанието, съдържащо твърдение и оценка, на която сме посветили специално праграф в докторската си дисертация /вж.7/, така и възгледа на Витгенщайн, развит в неговия “Трактат”(стареем се да избегнем нелепото “ранния Витгенщайн”, защото това би ни върнало към добре известния от времето на Ръсел парадокс за автора на “Айвънхоу”), *за идеалния език, чиято структура съответства на структурата на света*. Между другото, тъкмо този възглед интерпретира непротиворечиво приложния характер на логическите системи, въпрос с който започваме историко-логическите си разработки, но това е тематизация към, която ще се обърнем в близко бъдеще.

К. Твърдовски в своята теория за репрезентацията (представянето) говори за отношение между обекта на не пряко (опосредено) представяне и обекта на пряко (непосредствено) представяне, когато първият обект се “позовава” на втория. Ситуацията е почти идентична и при нямащия нищо общо с логиката Ж.П.Сартър. Той от самото начало си поставя задачата да обоснове, че обектите на моето съзнание отговарят на обектите на съзнанието на другия (битие-за-другия, известното “fur-sih-sein”). В същата редица стои и

теорията за облика (изгледа) на Р.Ингарден, която, всъщност, си има работа с взаимодействието обект-облик.

На пръв поглед би било странно да добавим тук и името на още един ученик на Твърдовски - Я.Лукашевич. Но тогава би останала напълно непонятна новаторската му роля при формирането на една значителна част от неklasическите логически системи – многозначните логики. Добре знаем позицията на Г.Фреге, че на всяко изказване могат да се припишат като значения само два абстрактни обекта – истина и неистина. Многозначните логики на Лукашевич, нарушавайки тази бивалентност, по същество, постулират съществуването на много (безкрайно много) абстрактни обекти-истини като логическо значение на изказванията. А това веднага го нарежда до Майнонг и Твърдовски.

Що се отнася до самия Лешневски, то неговата трактовка на предиката за съществуване като $Ey \equiv \exists x (x \in y)$, където \in означава “влиза, съдържа се в”, пряко отговаря на принципа на Brentano. Като се вземе предвид, че главната цел на Лешневски е била построяването на непротиворечиво и пълно обосноваване на математиката (точно както и на Фреге), изглежда неговата идея за Онтология дава много възможности за чисто формално изследване на различните аспекти на това, което можем с поправка на чистата абстрактност, да наречем “съществуване на предметите”. Това проличава, например от еднаквата трактовката на индивидите и изказванията в Прототетиката и Онтологията на Лешневски. От самото начало кванторите в Прототетиката действат и върху двата типа свързани променливи: пропозиционалните и индивидните. В Онтологията тази тенденция води до логика на термините в рамките на самата Онтология. Поради това се оказва, че Онтологията се различава съществено от обикновените системи в съвременната логика – в нея се наблюдава тенденция към построяване и на традиционната логика. Това ще стане ясно по-нататък при конкретното разглеждане на системите на Лешневски.

Тази възможност за “непосредствено” манипулиране с обектите в езика на Онтологията позволява да се предприеме опит за обогатяване на този език чрез използване на оператори, призвани да описват някои по-специфични начини на съществуване и типове обекти (достатъчно е да си припомним майнонговата типология). Изглежда, че брентанистките теории на предметите могат да се разглеждат като неформална семантика за подобни онтологически ориентирани езици и системи.

Едновременно с това обаче, такива разглеждания носят и подчертано феноменологичен характер, което ни задължава да обърнем внимание на връзката между формалната онтология и

формалната феноменология, така както те се проблематизират през последните години.

2.1.Онтология, онтологика и формална онтология

В уводна статия към първия номер на списанието “Логика и логическа философия”(Logic and Logical Philosophy) Е.Пежановски определя онтологията в нейната най-обща и традиционна версия като теория за онова, което е, т.е. като теория на битието./16/ Според него тя разглежда пълния онтологически универсум, включващ всички възможни предмети. От тук и задачата на логическото изследване да отговори на два въпроса: кое е възможно и защо? С други думи, по какъв начин е възможно възможното? Поради природата на тези въпроси онтологията се оказва най-общата дискурсивна дисциплина. Фактически, тя представлява обща теория на възможността. От друга гледна точка, тя може да се разглежда и като обща теория на отношенията, обща теория на нещата и свойствата или теория на ситуациите, събитията и процесите./4, с.10/ Определената по този начин онтология се подразделя от Пежановски на три части: онтика, онтометодология и онтологика. *Онтиката* е посветена на избора на онтологически проблеми и понятия, на диференциацията, класификацията и анализа им; на конструирането на концептуалната мрежа на дадената онтологическа теория и формулировката на разумни онтологически хипотези. *Онтометодологията* се занимава с начините за разработване на онтологията и техните принципи, наред с методите и типовете онтологични конструкции. *Онтологиката* е логиката на царството на онтиката. Тя се отнася до организацията на онтологическия универсум и се опитва да опише механизмите му. Онтологиката е дисциплина, изследваща онтологичните връзки, в частност, логическите отношения между онтичните положения. /4, с.11/

Рецептата, за създаване на подобна онтологика (така както я вижда Пежановски) май изглежда по следния начин: вземаме достатъчно интересен (и реален, защото в тази сфера винаги ще сме на границата на чистата спекулация) онтологически проблем и се опитваме да го решим теоретично, използвайки определена теория. За тази цел извършваме концептуален анализ (принадлежащ към сферата на онтиката), определяме подходящите примитивни понятия и ги проясняваме до такава степен, че да сме в състояние да намерим разумни аксиоми, след което използваме логическата дедукция и извършваме съответните семантични изследвания. Ако методът

проработи, то получаваме определени теореми, които са в състояние да осветлят поставените проблеми.

Ако резюмираме, то онтологиката е просто онтология, получена чрез отговори на *онтологични* въпроси с прилагането на *логически* методи и процедури. Накратко, онтологиката е онтология, както се изразява Пежановски, *modulo* (от лат. – по модул) логика: онтологика = онтология/логика./цит. 4,с.11/

При подобно определение на онтологиката възниква възможност не само и не толкова за логическо изследване на връзките между онтичните положения, но и за формално изследване в по-широк план, което констатираме в по-голяма част от съвременните тематизации на формалната онтология в математиката и програмирането. (Всъщност, дори изчислението от първи ред с равенство се получава чрез добавяне на нелогическия символ за равенство и съответните аксиоми, описващи поведението му, към логическото изчисление. Същото се отнася и за теорията на множествата и т.н.) Изглежда, следва да се разграничава чистата онтологика от формалната онтология, определяйки последната като онтологика по модула на формалните системи.

Методът за получаване на системи от формалната онтология може да се опише, ако използваме схемата на Ноел Мулуд, по следния начин: “от времето на работите на Хилберт и специалистите по математическа логика пълната формализация се явява като предварително, необходимо условие за осъществяването на всеки опит за обосноваване, “мотивиране” на структурата на рационалното мислене. Тази насоченост на мисълта преразглежда “наивната аксиоматика” и я заменя с максимално строга аксиоматика. Разликата между тези два начина за разглеждане може да се покаже, като се отбележи, че специалистът по логика поставя формализацията като цел по-високо от простата и чиста цел за аксиоматизация. Аксиоматиката се занимава главно с това да проявява и фиксира термини и операции, участващи в построяването на науката. Специалистът по логика отива по-далеч от тази първоначална схема на аксиоматизацията, построявайки чисто формални синтактични форми, на които се опират формите на чистата семантика. Завършеният синтаксис – това е такава организация на символите, при която всяко изказване се получава по пътя на извода от елементарни термини в резултат от използването на определени правила, уговорени за случаите на преобразуване на изказванията, докато “аксиомите” (или изказванията, дадени като обосновани) се проявяват строго еднозначно.”/6,с.126-127/

Диапазонът на формалната онтология е значително по-широк от този на онтологиката. Достатъчно е да се отбележи, че съгласно

посочените по-горе определения онтологиката е съставна част от формалната онтология, по същия начин както класическата логика на предикатите е неизменна логическа част на всяка теория (с изключение само на неklasическите формални системи, за които това ограничение не е в сила). От друга страна, много онтологически типологии (класификации по онтичните положения) явно подразбират извън логически аспекти на анализа. Ще вземем за пример типовете онтологии, които посочва Р.Поли в книгата си “Формална онтология”/11,р.42-43/.

1. Онтология на обектите и свойствата. Тя се основава на номиналната предикация. Възхожда от Аристотел към Майнонг, който е нейният най-радикален представител. Предполага съответствие между лингвистичната и онтична форми (налагане на езиковата решетка върху света). Лингвистичните варианти, като перспектива за моделиране, са представени в добре известните работи на Р.Карнап.
2. Стратифицирана онтология. Описва света в категориите на зависимостта. Първичната вътрешна диференциация се определя според въпроса за приемането или опровергаването на разликата между общата и локална онтологии. Случаят на опровержение на различието е много близък до математиката. Ако зависимостта между слоевете (стратите) се описва с помощта на отношения, то получаваме семантиката на А.Тарски, ако това става с помощта на функции – то тези на Фреге и Чърч. Когато се приема разликата между обща и локална онтология, то имаме работа с правилата за зависимост и независимост между различните области на онтологията. Тук, сред най-добре разработените версии, изпъкват теорията на системите, теорията на катастрофите и термодинамиката. От философска гледна точка като стратифицирана онтология би трябвало да се разглеждат феноменологичните онтологии на Е.Хусерл, М.Шелер, Р.Ингарден и Н.Хартман.
3. Онтология на събитията. Основава се върху вербална и невербална предикация (Драган казва, Драган излиза). Нейни предмети са динамичните същности. Може да бъде съпоставена със съвременната физика, в частност, с теорията на относителността и квантовата механика. Сред най-видните философи, представители на този род онтологии са А.Уайтхед и Г.Ф.В.Хегел.
4. Комбинаторна онтология. Описва универсума като композиция от елементи. Ако комбинацията е следствие от външни фактори и всички елементи са комбинирани, то получаваме комбинаторната логика на А.Чърч и Х.Къри. Ако пък

комбинациите се детерминират от вътрешни фактори, то получаваме онтология, близка до стратифицираната. Тази онтология може да бъде определена и като плуралистична. От лингвистична гледна точка можем да я наречем категориална в смисъла на семантичните категории (или като функционална). Онтологичната от комбинаторен тип по принцип е чужда на древногръцкото и средновековното европейско мислене, но е близка до арабоиндийската традиция в диалектичната теология на Калама и мутазилитите./виж приложение 1/ В Европа класически представител на комбинаторната онтология е Лайбниц с неговата знаменита монадология.

5. Трансформационна онтология. Тя е монистична и в нея са налице вътрешни и външни трансформации. При нея плуралистичност се постига само като съвкупност от състояния или модификации. Това е онтологията на Спиноза. Подобна е на геометричната интерпретация на релятивистката физика. Няма специални лингвистични корелати.
6. Онтология на менталните конструкции. Описва менталната активност на непосредственото съзерцание и не разглежда “фактите” от външния свят. Вероятно, най-значителната и реализация е в математическия интуиционизъм на Брауер. Във философски план, несъмнено това е онтологията на Дж.Бъркли и, допускаме въз основа на някои наши разработки върху солипсизма, че е вътрешно присъща на хусерловата феноменология и лингвистичния атомизъм на Витгенщайн от “Трактата”./7/ Радикалните форми на менталната онтология не допускат достоверно лингвистично изразяване.

Очевидно тази класификация не е пълна и окончателна. Самият Р.Поли отбелязва възможността и на други типологии, основани върху различни принципи. Васюков, например, след като цитира Поли, предлага следния списък от опозиции, които биха позволили създаването на други типологии:

1. *Статистическа онтология – динамическа онтология.*
2. *Еднородна онтология – стратифицирана онтология.*
3. *Модална онтология – немодална онтология.*
4. *Дескриптивна онтология – конструктивна онтология.*
5. *Лингвистична онтология – екстралингвистична онтология.*/4, с.14/

Отчитането на всички особености и принципи, залегнали в основата на онтологическите типологии изисква разглеждане, което излиза

извън рамките на чистата онтология, а това поражда необходимост от формално-онтологически анализ.

2.2. От формална онтология към формална феноменология.

Определението на термина “формална онтология” в рамките на съвременната формална логика носи отпечатък на традицията на аналитичната философия и се резюмира по следния начин: *Формалната онтология е теория на битието, т.е. теория в пределите и на езика на елементарните формални теории.* Според Р.Поли като главен застъпник на тази позиция може да се разглежда Нино Кочиарела /Cocchiarella/, който, приемайки, че всяка наука разглежда свой специфичен “начин на съществуване”, твърди, че формалната онтология изучава различните формализации, отнасящи се до систематичната класификация на всички “начини” или категории на съществуване в най-общ вид./4,с.14/ Обикновено дадения “начин на съществуване” е подходящ за някаква специфична формална онтология и представлява определен тип променливи, за които синтактичното правило на тяхното използване отразява онтологичното правило за дадения “начин” на съществуване./4,с.14/ Така се оказва, че формалната онтология изучава логическите характеристики на предикацията, квантификацията по променливи и различните теории за универсалиите.

Научната теория предполага някои обекти за съществуващи. Универсумът от тези обекти съставя онтологията на тази теория, като обикновено говорят за онтологичските допускания в езика на теорията. Широко известният критерий на У.Куайн “Нещо да е – означава то да е значение на свързана променлива.” определя онтологията на тясното изчисление на предикатите с помощта на операцията за квантификация. Но би следвало да се има предвид, че само по себе си екзистенциалното прочитане на квантора за съществуване не фиксира никакъв определен модус на съществуване. Ако, например, се опитаме да приложим критерия на Куайн в системите с вмъкната квантификация, то ще се сблъскаме с обстоятелството, че вмъкнатата интерпретация на кванторите не предполага преки онтологически допускания (което, разбира се, не означава отсъствието им изобщо, а само наличието на друг механизъм за полагане съществуването на обектите). Трудности възникват също и с използването на този критерий в модалната логика, защото там трябва да се говори за квантификация върху множество от възможни светове (или върху индивидуиращи функции). Тук се изправяме пред обстоятелството, че в съответствие

с критерия на Куайн би трябвало да разглеждаме възможните светове (и индивидуализиращите функции) като част от онтологията. Ако се опитаме да кажем нещо само за онтологията на всеки отделен възможен свят, то не бихме могли да кажем каквото и да било за онтологията на съвкупността от всички възможни светове.

Куайн, опитвайки се да преодолее тези трудности, предлага заместването на понятието “онтология” с понятието “идеология”. Редица автори, обаче, го смятат за неудачно и го заместват най-често с понятието “концептуално съдържание”. Под концептуално съдържание разбират обикновено определена част от концептуалната система, използвана за познание на реалния свят, такава част, която трябва да се приеме за да бъде предположена истинността на теорията. Концептуалното съдържание пояснява какви и колко сложни идеи са изразими в тази теория, каква е степента на подробност при описването на взаимоотношенията и връзките между обектите в теорията.

Необходимостта от използването на този термин става ясна, когато трябва да сравняваме различни теории помежду им. В класическия случай, според теоремата на Льовенхайм-Сколем, всяка интерпретируема теория има свой модел в теорията на числата. Тук се изправяме пред феномена на онтологическата редукция, когато всяка онтология може да се сведе до онтологията на целите числа, т.е. ако преведем физическа теория в теорията на числата ще получим съответствие между обектите на физическата теория и числата. По този начин, съдържателните истини на една онтология се пренасят в съдържателните истини на друга онтология, което е неприемливо интуитивно, ако, разбира се, не се отчита метафоричния характер на такова "свеждане".

По същия начин възниква и въпросът за смисъла на еквивалентността между индивидите в предметните области в случай на еквивалентност между теории с различни предметни области. Така понятието за точка, положено в основата на геометрията от първи ред, не е единствено приемливо, и можем да формулираме геометрия от първи ред, прибягвайки до онтология с три рода обекти, основавайки се на понятията за точка, линия и плоскост. Построените теории ще се еквивалентни. Смисълът на еквивалентността, обаче, не е ясен и трябва да се обърнем към понятието за взаимна интерпретируемост, взаимна потопеност и т.н./9,с.112/

Строго погледнато, терминът “концептуално съдържание” предполага известна субективност, защото не винаги са налице семантични средства за обособяването на обектите от реалния свят

от съвкупността на обектите от възможните светове както става при разглеждането на квантификацията в модалната логика.

От друга страна, според някои автори, в стандартната семантика въобще не се фиксира някакъв определен модус на съществуване. Според Безсонов изтълкуването на квантора за съществуване, като изразяващ именно реално, материално съществуване е една твърде разпространена грешка./1,с.9/ Един от създателите на логическата семантика А.Тарски твърди, че онтологията като обща теория на предметите “едва ли е свързана някак със семантиката”./цит. по 4,с.16/ В това няма нищо удивително, ако се припомним, че семантиката визира отношението на нашите твърдения към действителността, а онтологията е теория за представянето на тази действителност. Поради това в семантичката теория на Тарски не се предполага, че като обекти на предметната област в логическата семантика трябва да се разглеждат задължително реално съществуващи обекти.

При това, възниква въпроса кои предмети могат да се определят като логически. Тарски отговаря, че това са такива и само такива понятия, които определят обекти, инвариантни относно всяко взаимно еднозначно изобразяване на “света” (или на “универсума от разсъждения, или на “класа от всички индивиди”) върху себе си./4,с.16/ Отговорът на Тарски носи чисто формален характер. Той не се интересува от природата на логическите същности, от това дали те са физически, ментални и т.н., дали принадлежат на платоновия свят на идеите, или пък на фрегевите “мисли” и т.н. Онтологията, която предполага отговорът, също носи формален характер. Подобен род онтологии се реконструират от Л.Вилегас-Фореро и Я.Мацияшек./4,с.16/

Според тези автори, Тарски не прави ясна разлика между логическите понятия и логическите същности, които разглежда като нещо попадащо под логическото понятие. В този смисъл следва да се разграничават фиксираната от нефиксираната предметни области. Ако се разглежда само една предметна област, то логическите понятия и логическите същности са свързани твърдо, защото за всяко логическо понятие съществува една единствена логическа същност, попадаща под това понятие. Ако ли пък се допускат възможни изменения на предметната област, то тогава за всяко логическо понятие ще съществуват различни логически същности, попадащи под него (т.е. променя се обемът на понятието).

Предприетата от Вилегас-Фореро и Мацияшек реконструкция на възгледите на Тарски води, според тях, до определянето на една онтологическа схема и до обобщаването на формалната онтология, основаваща се върху семантиката на Тарски. /4,с.17/ Те наричат тази

онтология “квазиинтензионална”, защото последователностите от обекти на предметната област играят ролята на точки на отнасяне или на възможни светове.

За формална онтология говори и вече цитирания Е.Пежановски в работата си “По пътя към пост-Трактатната онтология” /вж.16/ Тя е провокирана от размисли върху недостатъчността на стандартната, чисто комбинаторна интерпретация, според автора, на онтологията в “Логико-философския трактат” на Л.Витгенщайн, която свежда всички модалности до логическите модалности. Пежановски развива формална теория на онтологическата модалност и след това я прилага към общата онтология. Това, счита той, позволява да се положи началото на изследвания в областта на формалната “пост-Трактатна” онтология. Според нас, този възглед не е безспорен и се нуждае от нов внимателен анализ на идеите на Витгенщайн за да се потвърди или да се отхвърли твърдението за тяхната недостатъчност. Нашият възглед е свързан по-скоро с констатирането на недостатъчна дълбочина в интерпретациите на Витгенщайн, отколкото със съществени възражения към тях.

По-различен, но също в рамките на формалната онтология е подходът на Б.Волневич в работата му “Формална онтология на ситуациите”. Той пише, че теорията му е развита при опит да се проясни метафизиката на “Трактата”. Полученият резултат, въпреки това, не е точно формално копие на витгенщайновия логически атомизъм, а нещо по-общо, включващо го като специален случай. Волневич го нарича “онтология на ситуациите”./4,с.17/

Може би най-ясното определение на формалната онтология дава Евелин Дьолинг /Dolling/ Според нея това е теория, в която се изследват формалните структури на обектите и възможните отношения между тях./4,с.17/ Формалната онтология на Дьолинг не се формира като аксиоматична система, а по-скоро се дават интуитивните основания за разработването и.

Общото във всички споменати подходи към построяването на формална онтология е характеризирането на основните понятия с теоретико-множествени термини (Б.Волневич разглежда булеви алгебри на ситуациите, но те са алгебри на множества). Можем ли, обаче, на тази основа да твърдим, че използването на езика на теорията на множествата означава постулиране на теоретико-множествения подход като единствено възможен метод за формална характеристика на онтологическите понятия?

А.В.Безсонов дава по същество отрицателен отговор на този важен въпрос. Неговото мнение е, че постулирането на теоретико-множествения подход като единствено възможен метод за характеризиране на лингвистичните изрази е основано на

представата за универсалността на теоретико-множественото виждане за света. Обосноваването на тази представа, обаче, е свързано или с пряката онтологизация на значенията на теоретико-множествените понятия (т.е. с принципа, според който реалността състои от независими от човека и неговата познавателна дейност множества и техните елементи), допълнена с тезата за тъждеството между битие и мислене, или с априоризация в Кантов стил на мрежата от теоретико-множествени понятия. Както едното, така и другото, явно, не са приемливи./4,с.18/

Свършено друг вид формална онтология предлага Е.Хусерл в добре известните съчинения “Logische Untersuchungen”/1929/, “Ideen”/1913/, “Formale und Transcendentale Logik”/1929/, “Erfahrung und Urteil”/1939/. В този случай формалната онтология се разглежда като теория за частта и цялото и техните взаимоотношения. По този начин, характеризирането на онтологическите понятия предполага използването не на теоретико-множествени, а на мереологически термини.

Следва специално да се подчертае, че Хусерл в своите работи не използва формален апарат в съвременния смисъл на това понятие. Неговите изследвания са по-скоро анализ имащ за цел изясняване интуитивните основания и понятия за разработването на системи във формалната онтология. Ето защо, например, първият раздел на книгата на П.Саймънс (Simons 1982) “Три есета по формална онтология” е наречен “Формализация на хусерловата теория за частта и цялото”. /14/

Въпреки тези съществени разлики и двата вида формална онтология по значителен брой въпроси демонстрират сходни позиции. Само по себе си това следва от факта, че и теорията на множествата и мереологията са конкуриращи системи в основанията на математиката. Спектърът от въпроси и понятия, въз основа на които те се развиват, в значителна степен е обусловен от интересите на математиката.

Във всеки случай, днес е прието да се смята, че теорията на множествата е заета повече със систематизация на категориите и стратите, образуващи формалната онтология, докато мереологията системно анализира темите на противопоставяне между вариантите на формалната онтология.

Би могло да се предположи, че Онтологията на Лешневски удовлетворява първото определение за формална онтология, а Мереологията попада точно под определението на Хусерл. Фактически, това разделение се приема от като подразбиращо се от само себе си във всички изследвания, отнасящи се до онтологическите проблеми.

Тези разглеждания притежават една съществена особеност, която ги прави в определена степен уникални. Онтологията на Лешневски представлява едновременно и логическа система, и система на формалната онтология. Уникалността на ситуацията е свързана с онтологическия смисъл на връзката “е”, който влага Лешневски. По същество, теоремите в Онтологията на Лешневски са не само онтологически положения, но и логически твърдения.

Стандартната семантика на обикновената логика на предикатите е зададена с помощта на понятието за модел, представляващ дадено множество, върху което е определена система от отношения и функции. Всичко, което можем да кажем за елементите на това множество се изчерпва с отношението на равенство, т.е. можем да констатираме само съвпадането на някои елементи и нищо повече. Всичко останало се определя по “външен” начин с помощта на отношения и функции.

В семантиката на Онтологията на Лешневски, предложена от З.Стахняк /4,с.19/, множеството – носител на модела е булева алгебра, в което отношението на подреденост интерпретира връзката “е”. Всички отношения и функции трябва да са съгласувани с тази базова булева структура. От тук излиза, че предметната област на семантиката притежава, както “външна”, така и известна “вътрешна” структура, която не се проявява с помощта на отношения и функции. Тъкмо тя може да се разглежда като формална онтология, която, от една страна, предшества всяко следващо изясняване свойствата на обектите, определяни от отношенията, а от друга страна, тази структура има чисто логическа природа, защото е детерминирана от съвместната интерпретация на логическите връзки и връзката “е”.

По този начин Онтологията на Лешневски може да се разглежда като някакъв вид система на формалната онтология, в която характеризирането на онтологическите понятия предполага не теоретико-множествени и не мереологически термини, а само термини от изчислението на имената (според терминологията на Е.Слупецки). Преимуществото на подобна гледна точка става очевидно при разширяването диапазона на понятията за онтологическите обекти и отношенията между тях. Пример в това отношение е проблема за представянето и неговия обект.

Когато Хусерл в “Логическите изследвания” опровергава идеята на Твърдовски за съществуването на съответствие между частите на обекта и частите в съдържанието на неговото представяне, то, въпреки това, съвсем не се съмнява в наличието на самия обект на представянето като такъв. Напротив, той говори за интенционални обекти, за ноими, без обаче, да ги разглежда като съставни части на

обекта на представяне като цяло. Следва да се отбележи, че още Brentano говори за психическия обект като за цялост.

От гледна точка на традиционния проблем за чуждото съзнание материалния предмет, явявайки се обект на представяне за много съзнания, получава ново измерение на собствената си същност. Ако то е просто и само епистемологично по природа, то би могло да се изтълкува в рамките на хусерловите разглеждания на частта и цялото. (Ако представянията на предмета във всяко съзнание се разглеждат като определени мереологически характеристики, или, с други думи, като “психични” части на обекта, то цялата съвкупност от подобни части би могла да се проектира върху новото измерение.) В същност, обаче, подобно тълкуване води до нови трудности в интерпретацията.

Тук ситуацията е сходна с тълкуването на модалностите. Бихме могли да разбираме под интенционален обект “необходимия” обект, а под ноема съответно – “възможния” обект. Като интуитивното значение на тези понятия би било следното.

Когато интенционалната активност на нашето съзнание е насочена към даден предмет, то само част от значението може да се възприеме в акта на представянето, и, следователно, получаваме само един възможен образ на действителния предмет. Съответно, във всички актове на представяне на един и същи предмет неговият основен образ (като някакъв фон, или нещо като “вътрешност” на топологически език) винаги присъства в съзнанието. Бидейки зависим от акта на представяне, образът на действителния предмет представлява определено усредняване на всички възможни образи, тяхно пресичане (това, че това пресичане не е празно е условие за идентификацията му). От тук следва, че появяването му винаги е необходимо, и така или иначе, винаги е независимо от волята ни.

За модалната интерпретация не е трудно да се адаптира семантиката на възможните светове в модалната логика. Достатъчно е да се говори за интенционално състояние (състояние на насоченост към предметите) на съзнанието вместо за възможен свят. Това позволява да се предаде смисъла на понятието за “възможен” или “необходим” предмет като обект за представяне, чието възприемане е свързано с интуитивното убеждение (или знание) за възприемането му в определена ситуация или във всички ситуации (интенционални състояния).

И така, ако приемем определението на Кочиарела за формалната онтология, то в съответствие с горното разглеждане “феноменологичният начин на съществуване” би бил подходящ за обосноваването и построяването на специалната формална онтология (като оставим настрана спорния въпрос за това дали

онтологията може да бъде специална дисциплина). Остава само проблема за типа на променливите и синтактичните правила за използването им, които да са годни за такъв род формална онтология. В този аспект, тъкмо особеностите на Онтологията на Лешневски позволяват решаването му.

Всъщност, това е въпросът за взаимоотношенията между структурата на езика и онтологическите допускания. Известно е, че структурата на езика и мисленето е свързана с определени допускания относно онова, което се познава. Това е справедливо не само за естествените езици, но и за изкуствените, в частност, за езиците в логиката, въпреки, че те са по-прости, че структурата им е по-прозрачна, и, приемайки ги, очевидно се абстрахираме от редица моменти. Както пише В.А.Смирнов, още Кант е показал, че онтологията като самостоятелна наука за битието е невъзможна. Философията не може да прави обосновани твърдения за външния свят сам по себе си. Означава ли това, обаче, че цялата философия се свежда до теорията на познанието и логиката, и че всички онтологически проблеми на философията са псевдо проблеми? На този въпрос Смирнов отговаря отрицателно. Според него, онтологическите проблеми, без съмнение, са правомерни. Но те се решават не в рамките на натурфилософията и не с методи, подобни на естествонаучните, а по пътя на анализа на познавателните процедури и категориалната структура на мисленето./9,с.132/ Смирнов изхожда от допускането, че приемания език и използваните познавателни процедури не са безразлични към познаваемото; приемането на един или друг език, на една или друга логика ни принуждават да направим определени допускания за познавателните обекти. Една от задачите на философията състои в това да установи връзка между приеманите средства за изразяване и разсъждения, от една страна, и допусканията за обектите на разсъждение, от друга. Конструирането на изкуствени езици и изясняването на съдържащите се в тях онтологически допускания е добро средство за изучаване проблемите на онтологията. /9,с.132/

Системите на Лешневски са построени върху различна от тази на стандартната логика на предикатите категориална основа. Ако искаме да се възползваме от системата на неговата Онтология, то, от една страна, трябва отчетливо да посочим онтологическите допускания, съдържащи се в езика и, а от друга, да отчитаме всички тези особености при един евентуален опит за адаптация на брентанистките теории към нейния език. В тази връзка, Васюков предлага да се обърне внимание на едно историческо наблюдение направено от Р.Халер. /4,с.22/

Халер посочва, че К.Твърдовски е бил, вероятно, първият от брентанистите, който е разглеждал общата теория на предметите, наричайки я все още метафизика. За разлика от него, А.Майнонг сочи, че метафизиката традиционно се разбира като най-общата наука за съществуващото и поради това оставя извън рамките на своите разглеждания несъществуващите предмети. Майнонг, обаче, смята, че новата обща теория на предметите не трябва да е чисто описателно или феноменологично учение, и следва да приема, че ако се предлагат някакви принципи, то така се въвеждат и определени методологически правила. В майнонговата апология на теорията на предметите явно проличава формалният характер на систематичния подход. Майнонг пише, че “Теорията на предметите има за задача да се опита да направи по отношение на цял комплекс от предмети онова, което математиката прави за част и смята да направи за по-голямата част от тази всеобщност”./10,S.307/

Що се отнася до Хусерл, то той открито нарича своята теория на предметите формална онтология, и е много интересна забележката, която прави Майнонг по повод на хусерловата “Идеи за чистата феноменология и феноменологичната философия”. Той пише, че името “обща теория на обектите” би било “най-естественото” за онова, което Хусерл нарича “формална Онтология”./10,S.22/

В този ред онтологията на Лешневски може да се разглежда като номинален вариант на теорията на предметите тогава когато се предполага, че съществуват само конкретни единични неща в пространството и времето, а изразите, свързани с абстрактните неща от типа на множествата, са допустими като прийоми на речта, и твърденията с такива термини могат да се заменят с твърдения за различни предмети.

Ако се върнем към нашия изходен пункт, ще забележим, че във връзка с историко-философските наблюдения възниква потребността от уточняване и терминологично очертаване полето на изследване. Предполагаемата версия на формалната онтология би могла да се нарече “формална феноменологическа онтология” (по аналогия с “феноменологическата философия” на Хусерл). Но, дали в случая този термин не попада под определение б. Онтология на менталните конструкции в класификацията на Р.Поли? Изглежда естествено, обаче, да говорим за “*формална феноменология*”, имайки предвид, че това название от самото начало предполага отчитане приноса на феноменологическите идеи в очертаната област на изследване. Това име може да се използва като название на системите, разглеждани в качеството на разширения на Онтологията на Лешневски.

Конструирането на такива системи, например, от Васюков във “Формална онтология” води до това, че приеманите при подхода средства за изразяване и разсъждение влекат не само онтологически, но и феноменологически допускания, свързани с разглеждането на интенционални обекти./4,с.23/ Точният им анализ и формулировка бива доста затруднен, ако процесът на интерпретация започне от нулата, т.е. без прибегване до наличните във философската литература теории и учения. “Независимият” анализ, лежащ в основата на подобни разработки, в доста случаи се превръща в “изобретяване на велосипеда”, когато не се има предвид, че понятиен апарат от този тип вече е разработен в рамките на определени философски течения. Поради това обръщането към идеите на феноменологията става предпоставка за по-добро проникване в същината на възникващите онтологически и епистемологически проблеми и конструкции.

Само по себе си конструирането на изкуствени езици с епистемологически допускания не е новост в съвременната логика. Достатъчно е да се припомнят многочислените епистемически и деонтически системи в неklasическата логика, където в рамките на езиковите конструкции в явен вид фигурират не само чисто онтологически допускания, но и понятия на познаващия субект, на системата от знания, системата от норми, ценности и оценки. Понятието за интенционалност и свързаните с него проблеми отдавна е обект за изследване не само от страна на логиците, но и на лингвистите, когнитивистите, програмистите и т.н. Трудностите, които възникват при конструирането на програмни езици, и проблемите в областта на изкуствения интелект доведоха до възникването на такива дисциплини като компютърна феноменология (тръгваща от проблемите с разпознаването на обекти) и компютърна херменевтика (свързана с интерпретирането на разбирането в компютърната наука).

Основната опасност, възникваща по този път (изразена в критиката на правомерността на самия термин “формална феноменология”), е свързана с обстоятелството, че е трудно отчетливо да се прокара граница между собствено анализа на онтологически и епистемологически установки и детайлната логическа реконструкция на основните аспекти на брентанистката теория на предметите. Под съмнение може да се постави дори самата възможност за формализация на този тип теории. В тази връзка ще отбележим, че настоящото изследване не е опит за тълкуване и логическа реконструкция на съответните философски учения, а само опит за посочване и очертаване на проблемните кръгове, възникващи при наличните вече опити за построяване на системи,

които могат да бъдат отнесени към формалната онтология и съответно към формалната феноменология като направления в съвременната неклассическа логика, предполагащи разширена и интенционално структурирана предметна област на семантиката на получаваните изчисления.

3. Онтологията на Фр.Брентано

Проведеният до тук анализ на различните варианти на теории на предметите, т.е. на различните подходи за отговор на въпроса каква трябва да е Онтологията до момента само косвено се обръщаше към учението на самия Брентано. Обикновено анализът на наследството оставено от учителя – основателя на философската школа – позволява в определена степен да бъдат изяснени тъмните места и интенции на последователите му когато те успяват да развият творчески това наследство. Лешневски изцяло усвоява положенията от учението на Брентано и ги полага в основата на своята Онтология, макар последното да не е винаги очевидно и да изисква специален анализ на всеки отделен случай. Опитът на споменатия вече П.Саймънс в /14/ да преформулира Онтологията така, че тя да се основава на две примитивни изказвания, използвани от Брентано при неговата редукция на традиционните категорически форми и изказвания, утвърждаващи или отричащи съществуването: изразите за съществуване и номинална конюнкция, само потвърждава тази гледна точка.

Както пише Б.Смит, на философията на Брентано, взета като цяло, са присъщи три, съвсем не очевидно съвместими, характерни черти. На първо място, трудовете му се основават на метафизиката на Аристотел и най-вече на аристотеловата теория за категориите. На второ място, приема картезианската епистемология. Той вижда източника на цялото знание в непосредственото осъзнаването на менталните феномени и в способността за възприемане на очевидните несъвместимости в сферата на понятията. На трето място, той разглежда съществуването на външния свят като най-вероятно и изцяло отрича съществуването на свят, подобен на света, даден в усещанията. И накрая, съединявайки в определен смисъл тези три противоположни особености, пропагандира идеята за това, което нарича “дескриптивна психология”, дисциплина, която трябва да, от една страна, да дава точно знание за структурите и категориите на менталния живот, а от друга, да обезпечава епистемологически достоверни основания за другите раздели на философията./4,с.25/

Тази брентанова дескриптивна психология, според Смит, е всъщност онтология на съзнанието – онтология на менталните структури в терминологията на Р.Поли. Това влече тезата, че подходящата за всеки разглеждан случай форма на описание предполага нещо като таксономия на различни видове конституенти в дадената област и различни форми на отношения между тях. Възниква своеобразна установка на дескриптивния, или таксономически реализъм. Следващата крачка, направена от учениците на Брентано Щумпф, Марти, Твърдовски, Майнонг, Еренфелд и Хусерл се състои в пренасянето на тази установка в други области на философията. По този начин излизат извън рамките на чистата менталност и по същество строят определен вид дескриптивна обща онтология.

Ако се върнем към Брентано, то в рамките на неговата онтология на съзнанието основен интерес представлява определението на спецификата на психическите феномени, което се съдържа още в книгата “Психологията от емпирична гледна точка”, написана през 1874 г., Брентано определя разликите между психическите и физически феномени. Той твърди, че определя психическите феномени като *представи* и като такива феномени, които се основават върху *представи*; всички останали феномени отнася към физическите. След това говори за признака на *протяжност*, когото психолозите смятат за отличителен белег на всички физически феномени, като се предполага, че той отсъства при психическите феномени. Но, според Брентано, това мнение не е лишено от противоречия, които биха били решени от бъдещи изследвания, а за сега като твърдо установено може да се разглежда само това, че психическите феномени действително не се явяват пространствено протяжни. След това, Брентано намира истинската, както се изразява, отличителна черта на всички психически феномени – *интенционалното вътрешно съществуване*, отношението към нещо като към обект. Няма такива физически явления, които да свидетелстват за нещо подобно. По-нататък, той определя психическите феномени като изключителен предмет на *вътрешното възприятие*, които, следователно се възприемат с непосредствена очевидност, дори може да се каже, че само те се *възприемат* в строгия смисъл на думата. С това е свързано и уточнението: само на психическите феномени наред с интенционалните е присъщо *действително съществуване*. И накрая, Брентано посочва още един отличителен признак – възприеманите от някого психически феномени, въпреки многообразието си, винаги се явяват като *единство*, като се има предвид, че физическите феномени, дори когато се възприемат едновременно, не могат да се считат за части на единен феномен./2,стр.41-42/

Брентано обособява три начина, чрез които субектът може да осъзнава предмета в менталните си актове. Това са (1) представите, (2) съжденията и (3) феномените на интереса.

В случая с представите, субектът *неутрално* осъзнава предмета, без да заема при това някаква позиция към него. Предметът се счита нито за съществуващ, нито за несъществуващ, нито за любим поради ценността му, нито за ненавиждан поради отсъствието му. Представите са или съзерцателни, или концептуални, което означава или пряко съзерцаване на предмета от съзнанието, или косвено, например, когато се мисли за цвета или болката при отсъствие на какъвто и да било съзерцателен компонент на мисловния акт. Представите на съзерцанието се свеждат до това, което е реално (от където при тях интуитивно осъзнаване на онова, което е идеално или абстрактно, или просто възможно).

Съжденията, съгласно Брентано, обикновено съпровождат нашите чисти, или идеализирани представи и възникват тогава, когато се присъединяват още два диаметрално противоположни начина за отношение към предмета, които се наричат потвърждение или опровержение или “предполагане” и “недоверие”. Съжденията са или утвърждаващи, или отрицаващи съществуването на предмета, даден в представата. Всъщност, Брентано свежда всички съждения до екзистенциалната форма. Така, позитивното съждение по отношение на представата на съзерцанието “дъжд” може да се предаде “има дъжд” или “вали дъжд”, а негативното съждение по отношение на концептуалната представа “единорог” като “единорози не съществуват” или “единорози няма”. Предикативното съждение “лебедите са бели” се разглежда като негативно съждение по отношение на някаква сложна концептуална представа и може да се предаде като “небели лебеди не съществуват” или “няма небели лебеди”. Позитивното (просто или сложно) съждение е истинно, ако предметът на представата съществува, а негативното съждение е истинно, ако предметът на представата не съществува.

Феномените на интереса възникват тогава, когато към представите за предмета се присъединяват два диаметрално противоположни начина за отношение към този предмет, наричани позитивен и негативен или любов и ненавист. При това те обикновено се съпровождат от положително съждение за съществуване. Брентано смята, че това противопоставяне възниква във всички ментални актове и установки по целия широк диапазон от чувства, емоции и волеизявления.

Когато преминаваме от онтологията на съзнанието към дескриптивната обща онтология трябва да имаме предвид, както отбелязва Р.Чизълм, че за да се “разбере теорията на битието на

Брентано, трябва да не се забравя, че той прибегва до нещо, което сам нарича вътрешно възприятие на своето парадигматично използване на думата “да бъде”. Защото вътрешното възприятие – според Брентано – е източник на знанието ни за природата на битието по същия начин, както то е източник на знанието за природата на истината и природата на доброто и злото. И онова, което може да се каже за битието на нещата, които *не* се възприемат във вътрешното възприятие, може да се разбира само по аналогия с това, което сме способни да кажем за самите себе си като мислещи субекти”./17,р.1/ Тази особеност на брентановото разбиране ни позволява да обособим съответното тричленно деление на дескриптивната онтология. Това са (1) онтологията на *нещата*, (2) онтологията на *състоянията на нещата* и (3) онтологията на *оценките*.

Онтологията на *нещата* възниква тогава когато преминаваме от психологията на представата към изследване на непсихологическите корелати на представата. Поради това вещта вече се разглежда като възможен корелат на представата, който включва прости и сложни смислови данни. Късният Брентано в своята онтология на вещите изследва колективи и пространствени и времеви континиуми. Тогава той прехожда и към реизма – една доктрина, която твърди, че съществуват само вещите (нещата), развит в последствие от Твърдовски, а по-късно и от Т.Котарбински.

Източник на тази доктрина за Брентано е убеждението, че всички мисли имат като свои обекти конкретните неща. Поради това, че истинните твърдения са значими само дотолкова доколкото са в състояние да изразяват мисли, всяко твърдение, което е свързано остензивно с такива “не-вещи” като универсалиите, атрибутите и пропозициите, може да бъде парафразирано в твърдение, което се позовава само на конкретни неща.

Онтологията на *състоянията на нещата* възниква по сходен начин при прехода от психологията на съждението към изследването на онтологическите корелати на съждителните актове. Те, съгласно брентановата екзистенциална теория на съждението, ще имат следната форма: *съществуване на А* и *не съществуване на А*. Тук Брентано прави разлика между съществуване в точен смисъл и съществуване в разширен смисъл: “...за да се разбере проблема, трябва да се върнем към Платон. Отбелязвайки, че една и съща индивидуална вещь може да се покрива от атрибути с различна степен на общност, Платон заключава, че всеки атрибут, взет в най-висока степен на общност, води до понятието *битие* в широкия смисъл на думата и че това понятие е едно и също във всеки случай. Следователно, възходането в рамките на всяка произволна серия

трябва да води до един и същ най-висш предикат. Аристотел поставя под съмнение верността на тази доктрина. Разбира се, той признава, че, тъй като различните индивиди могат да попадат под едни и същи видове, и различните видове – под един и същи род, различните родови понятия могат да попадат под един и същи висш род. Но Аристотел отрича, че възходането по серии от специфични атрибути на нещата може винаги да доведе до едно и също общо понятие. Според него, ако разглеждаме индивидуалната вещь като субект на всеки даден атрибут в неговата висша степен на общност, а след това приложим термина *битие* към вещица, то ще използваме термина в няколко различни смисъла. Някои от тези смисли са точни, някои са разширени. Той илюстрира това различие с позоваването на термина “здраве”: в първичния си и точен смисъл той се отнася към здравето тяло; а в разширения към храната, лекарството, местността, телосложението, и към още много други неща, всяко от които се нарича здраво поради отношението си към здравето на тялото. По подобен начин терминът *битие* се използва ту точно, ту неточно. Той се използва точно, когато, например, говоря за тяло, което е, което го има. Използва се неточно, когато говоря за някое от свойствата му – да кажем, да бъде голямо, кръгло, два пъти по-голямо, да се намира тук, да се намира сега – т.е., че *то* е. По-точно, ние не би трябвало да говорим, че *голямото нещо* е, или че *кръглото нещо* е, или че *заемащото място на пазара* е. За да се изразим точно, трябва да казваме, че вещица е голяма, че вещица е кръгла, че вещица заема място на пазара. Когато казваме, че *има голямо нещо*, ние имаме работа с нещо, за което се казва, че то е, защото принадлежи на нещо друго, което *е* в собствения смисъл на думата; и по същия начин в другите случаи. Би било по-добре да говорим за нещо, което е вещь (οντοζτι), отколкото да говорим за вещица (ον)./4,с.28/

Позицията на Brentano относно съществуването може да се сумира така: (а) “А съществува” означава, че А е такава, че всеки който съди за него, очевидно трябва да го приеме; (б) “А не съществува” означава, че А е такава, че всеки съдещ за него, очевидно трябва да го отхвърли; (в) “Необходимо е, че А съществува” говори за това, че всеки който съди за него, с очевидност трябва да го приеме аподиктично; (г) “Необходимо е, че А не съществува” означава, че всеки, който съди за него, трябва очевидно аподиктично да го отхвърли; (д) “А е съществувало” означава, че А е такава, че всеки, който съди за него по очевиден начин трябва да твърди нещо в *modus praesens* като за биващо след него; (е) “А ще съществува” означава, че А е такава, че всеки, който съди за него, по очевиден

начин трябва да твърди нещо в *modus praesens* като за биващо преди него.

И накрая, онтологията на *оценките* възниква тогава когато преминаваме от психологията на чувствата, волята и предпочитането към изследването на онтологическите корелати на съответните актове. Още в своята дисертация, отнасяща се към 1862 г., Brentano анализира аристотеловото разграничение между “нещо да бъде в смисъл на категории” и “нещо да бъде в смисъл да е истинно” по такъв начин, че да се разглежда като принадлежащо на общата онтология. Но Brentano формулира своите собствени онтологически тези твърде неохотно, ако те не са свързани с интерпретации възгледите на други философи. Това, може би, е причината неговите последователи да внесат значително по-голям принос в онтологията на оценките, използвайки неговия психологически анализ като основа за своите изследвания.

4. Системите на С. Лешневски

Ако за разбирането на теорията на битието на Brentano е необходимо да припомним, че той прибегва до онова, което сам нарича вътрешно възприятие за парадигматичното използване на думата “да бъде”, то за да се разбере Онтологията на Лешневски, следва да се отчита смисъла, който той влага в използването на основната връзка “е” в изчислението си. През 1921 г. Я. Лукашевич подсказва идеята за онтология на Лешневски, когато в разговор с него изразява неудовлетворението си от това как Дж. Пеано използва връзката “е” в теорията на множествата. Лукашевич попитал Лешневски как той използва тази връзка и той му отговорил, че използва думата, така както тя се употребява в ежедневния (полски) език. По-късно Лукашевич пише, че “След известно време Лешневски ми каза, че е открил изискващата се аксиома, седейки на пейка в Саксонския парк във Варшава”./4,с.29/

По-горе вече споменахме, че Лешневски усвоява изцяло положенията от учението на Brentano и ги слага в основата на Онтологията си, но това не винаги е очевидно и изисква конкретно потвърждение във всеки отделен случай. Я. Ядачки в изследването си “Варшава: възникване и упадък на съвременната научна философия в столицата на Полша”/4,с.30/ отбелязва, че най-критичните изказвания за Brentano сред учениците на Brentano принадлежат именно на Лешневски. В работата си “Към анализа на екзистенциалните изказвания” /1911/ Лешневски говори твърде иронично за Brentano и така наречената Австрийска философска школа. Той пише: “Теорията казва, че всички изказвания, без да

променят значението си, могат да се сведат до екзистенциални изказвания...Ако това действително е така...то трябва да стигнем...до абсурдното заключение, че никакво изказване, съдържащо връзката за отрицание, не може да бъде истинно”./4,с.30/ В друго изследване “Вечна ли е истината?”/1913/ Лешневски също демонстрира неудовлетвореността си от отъждествяването, което прави Brentano между понятието за “съществуване” и понятието “нещо да е само признато”. Полският логик В.Бегански в книгата си “Теория на логиката”/1912/, че критиката на Лешневски е неоснователна. Според Бегански, Лешневски смесва две понятия за съществуване: субективно и обективно (и само първото съществуване, т.е. съществуването на предмета на представата, не може да се отхвърли в акта на създението).

На пръв поглед може да изглежда, че Лешневски не се вписва в брентанистката традиция в рамките на Лвовско-Варшавската школа. Но, според Васюков, не бива да се преувеличава критицизма на Лешневски. Историкът на Лвовско-Варшавската школа Я.Воленски пише: “Логическите възгледи на Лешневски са се формирали, между впрочем, под влиянието на известния брентанист А.Марти. Не е изключено също, че брентанизмът е бил общата философска основа (или, най-малкото, нейна част) дори за чисто формалните замисли на Лешневски”./Васюк,31/ Известно е, че когато през 1910 г., имайки намерението да напише дисертация под ръководството на К.Твърдовски, Лешневски се премества в Лвов, който тогава е столица на Галиция (най-източната провинция на Австроунгария), той взема със себе си книгата на Марти "И"следвания на основанията на всеобщата граматика и философия на езика",”която смята да преведе. Той не осъществява това намерение, защото бива увлечен от нови перспективни изследвания в лвовските философски кръгове, където се присъединява към групата на учениците на Твърдовски (Котарбински, Айдукевич, Завирски и Чежовски).

Философската позиция на Лешневски, заслужила названието “номинализъм от типа на Лешневски” поражда и други въпроси. Х.Хинтце пише, че средновековното аристотелианство е представено в различни версии в продължение на векове, най-малкото като критикуван опонент и тези характерни версии за първи път се появяват в една напълно формализирана версия в системата на Лешневски, наречена “Онтология”./4,с.31/ Този възглед е толкова разпространен, че изглежда е невъзможно да се говори за системите на Лешневски без обръщане към номинализма. Това обаче, не е съвсем така. Както пише един от известните изследователи в тази област В.Ф.Рики не е задължително да интерпретираме онтологията номеналистично. Няма да има нищо невярно в разбирането на

имената от Онтологията като именуващи видове абстрактни същности. Това по никакъв начин не влияе на теорията./12, р.414/ Едно твърде важно уточнение, според нас, защото изглежда, че чистия номинализъм лесно може да се преобразува в реализъм, докато обратното е невъзможно, когато става дума за интерпретация на формални системи.

Лешневски стига до построяването на триадата от системи по пътя на критиката на идеята за множество. В работата “За основите на математиката”/1927/ той анализира концепциите и забележките за множествата на Г.Кантор, Г.Фреге, Ф.Хаусдорф, В.Серпински, А.Френкел, Е.Цермело и Б.Ръсел, и се старее да покаже, че те са неуспешни. Източникът на това, според него, са следните два принципа: (1) постулира се съществуването на празно множество, което е математическа фикция; (2) опитите за разглеждане на множествата като обекти от понятия са неразумни, няма никакъв смисъл да се говори така за множествата. Като алтернативна теория той още през периода 1914-16 г. разработва система, наречена Мереология, която представлява теория на частите, за разлика от теорията на множествата. Но, понеже е недоволен от основанията на Мереологията, той пристъпва към създаването на по-фундаментална система – Онтология, а след това и към така наречената Прототетика, която ляга в основата на другите две.

Исторически триадата от системи изглежда както следва – Мереология, Онтология, Прототетика, но системното им разглеждане изисква друга подредба – Прототетика, Онтология и накрая Мереология. Лешневски счита, че тези три системи дават изложението на система, призвана да обоснове математиката. В тази система от три дедуктивни теории, чието обединение образува възможно основание за цялата структура на математиката. Той описва тези три теории като: (1) такава, която нарича *Прототетика*, резултат от определено специално разширение на добре известната теория, известна като “пропозиционално изчисление”, или “теория на дедукцията”; (2) такава, която нарича *Онтология*, образуваща определен тип осъвременена “традиционна логика”, която по своето съдържание и изразни възможности наподобява “логиката на класовете” на Шрьодер, включваща като съставна част теорията на “индивидите”; (3) такава, която нарича *Мереология*. /4,с.32/

4.1.Прототетика

Главната особеност на системата Прототетика на Лешневски е необикновената стратегия при построяването и. Очевидно Лешневски се стреми да разработва изкуствени езици и формални системи с цел да предаде свойствата на естествения език. Той иска да включи някои от тези свойства в изкуствения език и да ги изследва. Опитва се да получи ясен език за описание на света.

Според Лешневски, всички изрази, които се появяват в прототетиката, се делят на класове, наречени семантически категории. Това деление, от една страна, е аналогично на делението на изразите в обикновения език на части на речта, а от друга, до определена степен е свързано с теорията на типовете. Подобно на нея, подразделянето на изразите на семантически категории цели избягването на антиномии. Същественото различие между теорията на семантическите типове и теорията на типовете състои в това, че последната работи с такива обекти като индивиди, класове и отношения, докато първата говори за изрази на логиката, т.е. за елементи на езика.

Базисни за системата се явяват категориите “изказвания” и “имена”. Но категорията на изказванията включва не само изказвания в обикновения смисъл, т.е. изрази, в които няма свободни променливи, но и всички изрази, съдържащи свободни променливи, които се превръщат в изказвания, ако се подставят константни термини на мястото на тези променливи. От тук, следва, в частност, че всички пропозиционални променливи принадлежат към категорията на изказванията. Същото се отнася и до изразите, принадлежащи към категорията на имената.

Всички логически изрази, които не принадлежат към нито една от базисните категории и които не са квантори, нито скоби, получават общото име функтори. В Прототетиката кванторите и скобите са синкатегорематически изрази, т.е. не им се приписва никаква семантическа категория. Константите на пропозиционалното изчисление (символите за импликация, конюнкция, дизюнкция, отрицание и т.н.), както и символите a , i , e , o от аристотеловата силогистика, могат да се разглеждат като функтори. Всеки функтор заедно със своите аргументи образува израз, който принадлежи или към категорията на изказванията (S), или към категорията на имената (N). В първия случай той се нарича пропозиционален функтор, а във втория – номинален.

Семантическата категория на функтора, променливата или константата зависи от това дали той е пропозиционален или номинален функтор, от броя на аргументите му и от семантическата категория на тези аргументи. Например, два двуаргументни функтора принадлежат на една и съща семантическа категория,

тогава и само тогава, когато и двата са пропозиционални или, съответно, номинални функтори; ако първите им аргументи принадлежат на една и съща семантическа категория; или ако вторите им аргументи принадлежат към една и съща семантическа категория.

В Прототетиката са налице категории от изказвания и категории на онези пропозиционални функтори, всичките аргументи на които принадлежат към семантическата категория на изразите в Прототетиката. Теоремите в Прототетиката могат да съдържат: константи или променливи изрази, принадлежащи към всяка от семантическите категории на изразите в Прототетиката, квантори, свързващи променливи, принадлежащи на тези категории, и скоби. Други изрази не се появяват в Прототетиката.

Може да бъде въведено по обикновен начин и понятие за ред на функтора, принадлежащ към семантическата категория на изразите в Прототетиката. Всеки функтор, чиито аргументи, независимо от техния брой, принадлежат към категорията на изказванията, е функтор от първи ред. Всеки функтор, който има най-малко един аргумент, е функтор от $n-1$ ред и никой от аргументите не е функтор с ред по-висок от $n-1$, се явява функтор от n -ред (където $n > 1$).

Следва да уточним някои въпроси, свързани със символизма, използван от Лешневски. В този символизъм, също както в нотацията без скоби на Лукашевич, функторите винаги предшестват аргументите си. Според правилата на този символизъм, аргументите на два функтора се заключват в скоби на една и съща форма тогава и само тогава, когато тези функтори принадлежат на една и съща семантическа категория или имат един и същи ред, при условие, че всичките аргументи и на двата функтора принадлежат към една и съща семантическа категория. От тук, аргументите на функторите за импликация, конюнкция и отрицание се заключват в скобите на една и съща форма. Квантифицираните изрази в символизма на Лешневски се включват в скобите на специална форма.

Въпреки това, по чисто технически причини, самият Лешневски в някои от своите работи използва символизъм, основан върху нотациите на Пеано и Ръсел, като заменя, в частност, скобите с множество точки. И все пак аргументите на функторите с ред по-висок от първи биват включени от Лешневски в скоби, имащи същата форма, която е характерна за семантическите категории на тези функтори. По-нататък, в неговия символизъм функторите, които не са по-ниски от втори ред, винаги предшестват аргументите си.

Прототетиката може да се разглежда като обобщение на пропозиционалното изчисление. Описването му е възможно на етапи. Най-простото обобщение състои в добавянето към изразите на пропозиционалното изчисление на квантори, свързващи пропозиционалните променливи. По този начин, в Прототетиката изказването и затворена формула. За по-добра нагледност се приема съглашението, според което винаги се подразбира квантификация по всички променливи, макар че явно могат да присъстват само квантори по интересуващите ни в дадения момент променливи. Самият Лешневски никога не е разглеждал в своите системи квантор за съществуване. Въпреки, че в многочислените теореми на Онтологията се появява кванторът за съществуване, той винаги може да се замени с последователност от символи, състояща от знаци за отрицание и квантор за общност.

Правилата за извод в Прототетиката не са едни и същи, макар и да имат много общи свойства. За системите на Лешневски е характерно това, че определенията винаги са теореми на системата. Те се записват или във вид на еквивалентности, или във формата на две импликации. Тъй като на определен етап от построяването на системите в Прототетиката вече имаме на разположение всички теореми на пропозиционалното изчисление, то е безразлично, кой от тези методи се използва, тъй като двете импликации, които образуват заедно един термин, и еквивалентността, която би могла да бъде използвана за определяне на този термин, са еквивалентно изводими. Структурите на определенията, които могат да се появят в системите на Прототетиката са ограничени от някои правила. Определенията в Прототетиката имат едно неприятно свойство, това е тяхната *креативност* (т.е. определенията разширяват системата, към която са добавени по неконсервативен начин), като в същото време притежават и свойството *преводимост* (т.е. в новополучената с помощта на определения система винаги ще се намери съответстващ еквивалент на формулите от предходната система).

В системата на Прототетиката правилото за подстановка не разрешава подставянето на мястото на сложни изрази на други изрази, както това е в обикновеното изчисление на изказванията. Вместо свободни променливи, пробягващи по функторите на всяка семантическа категория, се подставят константи или променливи от същата семантическа категория. Въпреки тези ограничения, правилото за подставяне, използвано в Прототетиката, действайки заедно с правилото за въвеждане на определения, позволява получаването в системите на Прототетиката на всички известни теореми от приетите теореми по силата на функционалната подстановка (т.е. по силата на такава подстановка, която позволява

замяната на изрази от типа $f(x)$ с всякакви изрази, принадлежащи към категорията на изказванията, в които влиза променливата x , и имащи сложна структура).

Правилото за определение в системите на Прототетиката може да се прилага само към такива (формули) импликации или еквивалентности, които не се предшестваат от квантори. Това може да се илюстрира, според Слупецки по следния начин:

Нека изказването $\forall p (\alpha)$ е теорема във всички системи на Прототетиката; изказването $\forall p (\alpha \rightarrow \beta)$ – теорема в системите с единствена примитивна връзка за импликация, а изказването $\forall p (\alpha \equiv \beta)$ – теорема в системата с единствена примитивна връзка за еквивалентност. Получаваните правила за извод позволяват пренасянето на квантор през импликацията и еквивалентността. Така получаваме теоремите $\forall p (\alpha) \rightarrow \forall p (\beta)$ и $\forall p (\alpha) \equiv \forall p (\beta)$. Сега и към двете изказвания може да се приложи правилото за отделяне.

Правилата за добавяне и премахване на квантора за общност в Прототетиката са аналогични на правилата за използване на кванторите в изчислението на предикатите. Следва да се има предвид, че във всички разгледани правила за извод става дума за изрази от произволна семантическа категория.

В Прототетиката се приема и още едно правило за извод, така нареченото правило за *верификация*, което е обобщение на правилото, формулирано от Я.Лукашевич. Правилото на Лукашевич позволява към системата на пропозиционалното изчисление да се добави всяко изказване, което изпълнява следното условие: изразите, получени чрез подставяне в изказването вместо едната от неговите пропозиционални променливи съответно значенията 1 и 0, са теореми на тази система. Тук изразите 1 и 0 се наричат верификатори на пропозиционалните променливи.

Окончателната формулировка на *правилото за верификация* гласи:

Нека α е произволно изказване в Прототетиката. Ако всяко изказване, получавано от α с помощта на подставяне в α вместо някоя от нейните свободни променливи, която е функтор на верификаторите на тази променлива, е теорема на системата на прототетиката, то α също е теорема на тази система. /4,с.38/

Исторически първата система на Прототетиката е така наречената система S. В тази система импликацията е единственият примитивен термин, а правила за извод са всички онези, които споменахме по—горе. Единствената и аксиома има следния вид:

$$A1. \forall f, g(f(\forall p (p \rightarrow p)) \rightarrow (f(\forall p(p)) \rightarrow f(q))).$$

Една от другите системи на Прототетиката, така наречената система S_1 , се получава чрез замяна на правилото за верификация с правилото за екзистенциалност, което гласи:

За дадения аргументен функтор, най-малкото от втори семантически ред, законът за екзистенциалността, формулиран за дадения функтор, е теорема на системата./4,с.38/

Законът за екзистенциалността в най-простия случай има следния вид:

$$\forall f, p, q ((p \equiv q) \rightarrow (f(p) \equiv f(q))).$$

Простотата на формулирането на правилото за екзистенциалност е причина Лешневски да построи системата S_1 . Доказана е еквивалентността и пълнотата на системите S и S_1 .

Освен разгледаните системи, съществува и още една система на Прототетиката S_2 , чиито единствен примитивен термин е еквивалентността. Списъкът от аксиоми на тази система е следният:

$$A1. \forall p, q, r ((p \equiv q) \equiv ((r \equiv q) \equiv (p \equiv r)))$$

$$A2. \forall p, q ((p \equiv q) \equiv \forall f (f(p) \equiv f(q)))$$

$$A3. \forall p, q ((p \equiv q) \equiv \forall f ((f(p) \equiv f(q)) \equiv (p \equiv q)))$$

$$A4. \forall f (f(\forall p(p)) \equiv (f(\forall p(p)) \equiv \forall p(p)) \equiv \forall q (f(\forall p(p)) \equiv f(q))).$$

Както показва Лукашевич, всички теореми на пропозиционалното изчисление, изразени в термините на променливи и символа за еквивалентност, следват от $A1$. $A2$ фактически съответства на закона за еквивалентността, същото се отнася и до $A3$. $A4$ съответства на аксиомата $A1$ в системите S и S_1 .

Правила за извод в S_2 са правилото за подставяне, правилото за отделяне (ако еквивалентността на две изказвания е теорема в S_2 и първото от тях също е теорема в тази система, то второто изказване е теорема в S_2), правилото за пренасяне на квантора за общност през еквивалентността (ако α е пропозиционален израз, състоящ се от два пропозиционални израза, свързани със символа за еквивалентност, и ако изказване, което може да се получи от α с добавяне в началото на квантор за общност, свързващ всички свободни променливи в α , е теорема в S_2 , то еквивалентността на две изказвания, които могат да се получат от изразите, чиято еквивалентност се установява от α , с добавяне в началото на квантори за общност, свързващи всички свободни променливи в тези изрази, също е теорема в S_2), правилото

за определение (всяко правилно построено определение е теорема в S_2 ; такива определения са еквивалентности).

Импликацията може да се определи в S_2 в термините на еквивалентността и конюнкцията като

$$\forall p, q((p \rightarrow q) \equiv ((p \wedge q) \equiv p)),$$

където конюнкцията, на свой ред, може да се определи по два начина:

$$D1. \forall p, q(p \wedge q \equiv \forall f(p \equiv f(p) \equiv f(q))).$$

$$D2. \forall p, q(p \wedge q \equiv \forall f(p \equiv (\forall r(p \equiv f(r)) \equiv \forall r(q \equiv f(r)))).$$

Доказано е, че системата S_2 е пълна и всички теореми на S_1 ще са теореми и на S_2 . По този начин, и трите системи на Прототетиката са пълни, и освен това, еквивалентни една на друга.

4.2. Онтология

Единственият примитивен термин в системата Онтология на Лешневски е глаголът “е”. “Е” винаги се появява в теоремите на елементарната Онтология като част от изразите $\chi \in S$, където “ χ ” и “ S ” са номинални променливи. Примери за такива изказвания са единичните изрази от типа “Уран е планета”, “Хамлет е герой от трагедия на Шекспир” и т.н.

Лешневски, според изложението на Васюков, така обяснява смисъла, който влага в такива изрази. Провежданите от Лешневски дискусии го убеждават, че оперирайки с упоменатите “единични” изказвания, винаги се среща с правилно – по отношение на неговите интенции – тяхно разбиране. Често се случва, че някой, с когото разговаря, не си дава сметка за смисъла, в който той използва знака “ε” в неговата онтология и изпитва интерпретационни трудности, наследени от традицията на “математическата логика” и “теорията на множествата”, опитвайки се семантически някак да съпоставят този знак с някой друг. Поради това, Лешневски изпада в трудни теоретически ситуации като се опитва да предаде със “свои думи” смисъла на отделни първични термини в построените от него дедуктивни теории. Той се стреми да избегне такива неясни смислово ситуации, като използва различни, зависещи от събеседника, методи за обръщане към неговата интуиция. За едни по-естествен изглежда коментарът, че Лешневски използва изказвания от типа $A \in B$ като еквивалент на съответните изказвания

от обикновения език от типа “всяко А е b и най-много един обект е А”, на други помага забележката, че в ежедневиия език на Лешневски изказвания от типа “А е b” са еквивалентни на изказвания от типа “А е единствения от обектите на b”, разбирани така, че биха могли да се прилагат тогава, когато А е единствения такъв обект, който е b, трети пък достигат до правилно възприемане на ситуацията, когато забелязват, че Лешневски употребява знакът “ε” в изказвания от типа “Аεb” в смисъла, в който употребява израза “е”, например, в изказвания от обикновения език – “този човек - /e/ възрастен”, “Рим /e/ по-стар от Варшава”, “точката на пресичане на правата Р с правата В /e/ център на кръга К”./4,с.41/

Във всеки случай, задължително условие за правилното разбиране на сингулярното изказване $x \in S$, е, според Лешневски, това, че то може да истинно само ако негов субект е единично име. Следователно, ако субект е празно или общо име, то това изказване е неистинно.

Сравнението между примитивния термин на Онтологията и символът “ε” от теорията на множествата, който обозначава отношение на обекта към множеството, чиито елемент е той, се свежда по същество до разглеждането на отношението между теорията на делението на обектите по логически типове и теорията на семантическите категории. Е.Слупецки отбелязва, че “Аналогията между тях става ясна, ако допуснем, че на всяка константа от пропозиционалното изчисление отговаря обект, име на който е тя самата, и че два обекта имат един и същи логически тип тогава и само тогава, когато имената им принадлежат към една и съща семантическа категория. Примитивният термин на Онтологията по своето значение стои най-близо до символа “ε”, когато той се използва за обозначаване на отношението на принадлежност между индивид и множество от индивиди. Но дори тогава значенията на тези символи са съществено различни, защото символът “ε” служи за обозначаване на отношения между обекти от различни логически типове, докато символът “ε” е функтор, чиито аргументи принадлежат на една и съща семантическа категория”./4,с.41/

Единствената аксиома на Онтологията, която се добавя към Прототетиката е формулирана от Лешневски за първи път през 1920 г. и впоследствие нееднократно е упоростявана както от него, така и от учениците му. Тя изглежда така:

$$x \in X \equiv \exists y (y \in x) \wedge \forall y, z (y \in x \wedge z \in x \rightarrow y \in z) \wedge \forall y (y \in x \rightarrow y \in X).$$

Трябва да се посочи, че големите (M,P,S,X,Y,Z) и малките (x,y,z,t,n) букви са променливи от една и съща семантическа категория. Лешневски използва два вида променливи само за да направи разбираеми теоремите от Онтологията. Големите букви се използват в теореми, чиито интуитивен смисъл става по-ясен след заместването на променливите с общи имена, докато вместо малките букви се поставят единични имена. Доколкото малките и големи букви са променливи от една и съща семантическа категория, то вместо големи букви можем да употребяваме малки и, обратното, вместо малки – големи.

Смисълът на единствената аксиома в Онтологията може да се предаде така.

$$(1) \exists y (y \in x)$$

$$(2) \forall y, z (y \in x \wedge z \in y \rightarrow y \in z)$$

$$(3) \forall y (y \in x \supset y \in X).$$

Изразът (2) е еквивалентен на израза

$$(2') \forall y, z (y \in x \wedge z \in y \rightarrow y \in z \wedge z \in y).$$

От тук, а също така и от факта, че в Онтологията конюнкцията $y \in z \wedge z \in y$ е дефиниенс на определението на израза $y = z$, следва еквивалентността на (2) и

$$(2'') \forall y, z (y \in x \wedge z \in x \rightarrow y = z).$$

Изказванията (1), (2''), (3) могат да се преведат на обикновен език по следния начин:

даден предмет е x ;

всеки два предмета, които са x , са тъждествени;

всяко, което е x , е и X .

В Онтологията се показва, че аксиомата в Онтологията е вярна, дори ако x или X са празни имена.

В определенията на елементарната Онтология определяният символ не трябва да съвпада с нито един от символите, въведени в системата по-рано. При това, езикът на елементарната Онтология ограничава диапазона на термините, които се въвеждат в системата по пътя на определението, до номиналните константи и

номиналните или пропозиционални функтори от номиналния аргумент.

Схемата на определенията за пропозиционалните функтори е следната:

$$\varphi(x_1, x_2, \dots, x_n) \equiv \alpha,$$

където φ е определяният термин, буквите x_1, x_2, \dots, x_n са номинални променливи, а α - пропозиционален израз в елементарната Онтология. Следваща е схемата на определението на номинален функтор

$$x_0 \in \psi(x_1, x_2, \dots, x_n) \equiv x_0 \in x_i \wedge \alpha \quad 0 \leq i \leq n.$$

Тук определяният термин е ψ , буквите x_1, x_2, \dots, x_n са номинални променливи, а α - пропозиционален израз в елементарната Онтология. Схемата на определението на номиналната константа е такава:

$$x \in X \equiv x \in X \wedge \alpha.$$

Тук определяният термин е X , променливата x е номинална променлива, а α е пропозиционален израз в елементарната Онтология.

Правилата за извод с използване на квантори в Онтологията имат особеността да използват букви с индекс (например, y_1) за променливи, които не фигурират в теоремите на Онтологията, а само в онези изрази от доказателства, които не са нито предпоставки, нито последни изрази в доказателството. Интуитивно те обозначават произволни, но фиксирани имена. Схемата на правилото за изпускане на квантора е следната:

$$\text{ИС. } \frac{\exists x(\alpha(x))}{\alpha(y_1/x)}$$

Променливата y_1 тук не трябва да съвпада с нито една променлива, появяваща се в предшестващите изрази на доказателството. Това правило се основава на следното интуитивно съображение: ако предпоставката на това правило е истинна, то тогава някои имена, подставяни вместо променливата x , преобразуват тази предпоставка в истинно изказване. Ако тази променлива стои вместо което и да е от тези имена, то изказването $\alpha(y_1/x)$ очевидно е истина. Условието,

което трябва да удовлетворява променливата u_1 , е необходимо дотолкова, доколкото името, което превръща $\alpha(x)$ в истинно изказване, може да се различава от всички имена, фигуриращи в предходните етапи на доказателството.

Върху схемата на правилото за въвеждане на квантора за общност, който има следния вид:

$$\text{ДП. } \frac{\alpha(x)}{\forall x(\alpha(x))}$$

се налага ограничението, че променливата x не трябва да се появява в предпоставките на доказателството. Интуитивно това следва от това, че променливите, появяващи се в предпоставките, не трябва да стоят вместо произволни имена, а само вместо такива, които превръщат тези изрази в истинни изказвания. Освен това се въвежда второ ограничение, според което променливата x не трябва да се появява в предшестващите изрази на доказателството, съдържащи, освен x , променливи с индекс. Това е предизвикано от обстоятелството, че в изразите, съдържащи, например, u_1 , променливата x трябва да стои само вместо такива имена, които заедно с u_1 превръщат дадения израз от доказателството в истинен израз.

Смисълът на единствената аксиома на Онтологията обикновено изразяват със следните определения:

$$\begin{aligned} E_x(X) &\equiv \exists x(x \in X) \\ \text{Sol}(x) &\equiv \forall y, z (y \in x \wedge z \in x \rightarrow y \in z) \\ X \in X &\equiv \forall y (y \in x \rightarrow y \in X), \end{aligned}$$

които се четат като “съществува, най-малко, един X ”, “съществува, най-много един X ” и “всеки x е X ” (т.е. един от термините на аристотеловата силогистика). Ако се възползваме от тези определения, то аксиомата на Онтологията може да се запише така:

$$x \in X \equiv E_x(X) \wedge \text{Sol}(x) \wedge x \in X.$$

Към законите на Онтологията може да се причисли следният закон за тъждеството:

$$x \in X \rightarrow x \in x.$$

Очевидно, тук антецедентът не може да се премахне, защото изразът $x \in X$ се превръща в неистинно изказване, ако в него се подстави празно или общо име вместо променливата x . Фундаментален закон на Онтологията се нарича теоремата

$$x \in X \wedge u \in X \rightarrow x \in u.$$

Тя позволява преобразуването на всяко единично изказване, ако негов субект е субектът на произволно истинно единично изказване. Понятието за обект в Онтологията се въвежда с помощта на определението

$$x \in V \equiv \exists X(x \in X),$$

което се чете като “ x е обект”. Терминът V , въведен от Лешневски като пълно име, съответства на термина, обозначаващ универсален клас от индивиди. Следващите теореми му придават смисъл:

$$x \in X \rightarrow x \in V \text{ (“ако } x \text{ въобще е нещо, то } x \text{ е обект”)}$$

$$x \in V \equiv x \in X \quad (\text{с тази теорема може да се замени определението за обект})$$

$x \in X$ (тази теорема съответства на теоремата от алгебрата на множествата, която установява, че множество от индивиди се съдържа в универсалния клас).

Изразът “ $x = x$ ” не е теорема от елементарната Онтология, защото след подставянето в него на празно или общо име вместо променливата x то става неистинно изказване. Следният израз, обаче, е теорема в Онтологията:

$$x \in V \rightarrow x = x.$$

Лешневски специално отделя сред теоремите на елементарната Онтология онези, които имат аналози в алгебрата на множествата. Класът на тези теореми получава названието алгебра на имената. Разликата между алгебрата на множествата и алгебрата на имената е в това, че докато променливите в първата са множества, тези от втората са номинални променливи. Онтологическите аналози на термините, обозначаващи равенство на множества, включването на множества и универсално множество са, съответно, терминът, обозначаващ екстензионално равенство, терминът a от

аристотеловата силогистика и универсалното име V. Другите определения в алгебрата на имената имат следната форма:

$$\begin{aligned} x \in \Lambda &\equiv x \in X \wedge \neg (x \in X) && (x \text{ е не-обект}) \\ x \in X+Y &\equiv x \in X \wedge (x \in X \vee x \in Y) && (x \text{ е или } X \text{ или } Y) \\ x \in X^\circ Y &\equiv x \in X \wedge x \in Y && (x \text{ е } X \text{ и } Y) \\ x \in X' &\equiv x \in X \wedge \neg (x \in X) && (x \text{ е не-}X) \end{aligned}$$

За построяването на не елементарна Онтология, чиито теореми могат да включват функтори от всякакъв ред, не е нужно нито въвеждането на нови аксиоми, нито добавянето на нови примитивни термини към системата. Но трябва да се усилят правилата за извод в елементарната Онтология, и в частност да се обобщи правилото за заместване по такъв начин, че да се разшири диапазона на изразите, които могат да бъдат поставени вместо променливите, а също и променливите. Правилото за заместване позволява да се поставя на мястото на променливите от която и да е семантическа категория променливи или константи от същата семантическа категория. Например, променливи или постоянни функтори вместо променливи, пробягващи по функтори. В същото време в системите на Лешневски, първо, не се използва заместване на сложни изрази, и второ, не е допустимо заместването на сложни изрази, които не принадлежат на нито една семантическа категория, дори ако крайният израз е значим израз в системата.

Появяват се и нови определения, с чиято помощ се определят само функтори. Особено значение придобива правилото за екстензионалност, според което всеки израз със специална форма може да бъде присъединен към системата независимо от това, какво теореми са били получени досега. Е.Слупецки нарича изразите, които се присъединяват към системата въз основа на правилото за екстензионалността, закони на екстензионалността. Те са импликации, чиито консеквент има следната структура:

$$\forall \Phi(\Phi(\varphi)) \equiv \Phi(\psi),$$

където променливата Φ е пропозиционален функтор на един аргумент. Формата на antecedента в законите за екстензионалността зависи от семантическата категория на променливите φ и ψ . Ако това са номинални променливи, различни по форма от x , то antecedента на закона за екстензионалността има следната структура:

$$\forall x(x\epsilon\phi \equiv x\epsilon\psi).$$

Когато това са номинални функтори, antecedентът изглежда така:

$$\forall x, \alpha_1, \dots, \alpha_k (x\epsilon\phi (\alpha_1, \dots, \alpha_k) \equiv x\epsilon\psi (\alpha_1, \dots, \alpha_k)),$$

където, $\alpha_1, \dots, \alpha_k$ са аргументи едновременно на ϕ и ψ . За пропозиционалните функтори получаваме

$$\forall \alpha_1, \dots, \alpha_k (\phi (\alpha_1, \dots, \alpha_k) \equiv \psi (\alpha_1, \dots, \alpha_k)).$$

В Онтологията, както и в Прототетиката определения имат креативен характер (Слупецки доказва теорема, която гласи: “определенията на Онтологията не изпълняват условието за некреативност”/4,с.49/), което затруднява сравняването на Онтологията със стандартните логически системи, в които добавянето на определения не води до съществено разширяване на теорията. В тази връзка В.Рики /12, р.417/ споменава резултат на Собочински, който предлага да се различават слаба и силна креативност. От първата можем да се избавим, ако преформулираме правилото за заместване. Ясно е, че Онтологията съдържа безкрайно много подобни определения. Въпросът е в това, дали тя съдържа безкрайно много силни креативни определения.

Що се отнася до непротиворечивостта на системата Онтология, то още през 1925 г един от участниците в семинара на Лешневски, З.Крушевски, доказва, че ако Прототетиката е непротиворечива, то непротиворечива е и Онтологията /4,с.49/. Доказателството се получава чрез замяна на номиналните променливи с пропозиционални.

Дж.Кенти през 1969 г. показва, че теоремата на Гьодел за непълнотата е приложима към Онтологията, ако се усили тя с аксиома, която установява съществуването на безкрайно много индивиди./4,с.49/ Подобна аксиома е потребна и за доказателство на аналозите на постулатите на Дж.Пеано в Онтологията.

Семантика за Онтологията е построена през 1981 г. от З.Стахняк в работата му “Увод в теорията на моделите за Онтологията на Лешневски” /4,с.50/ Трудностите в тази насока са свързани с обстоятелството, че според оригиналната формализация всеки функтор на категория, различна от категорията на пропозиционалните функтори с два номинални аргументи, може да се представи в теоремите на Онтологията само, ако тази категория вече е била предварително въведена в системата с помощта на определения. Това води до това, че въвеждането на нова категория

предизвиква промяна на азбуката на езика, правилата за извод и на много правилно построени изречения и формули.

В работата на Стахняк се използват стандартни методи, а представянето на всяка категория в теоремите на Онтологията се гарантира от конструкцията на множество от ппф и определението на оператора за присъединяване на следствията за разглежданата система. Понятието за модел се основава на понятието за атомарна булева алгебра, обогатена с така нареченото ε - пълно множество от функции и отношения на алгебрата.

Основните възражения против подобна семантика са свързани с използването на стандартни теоретико-множествени методи, защото Онтологията на Лешневски (както и разширението и – Мереологията) представлява алтернатива на теорията на множествата и поради това нейните вътрешни модели (т.е. построени с помощта на синтактическо разширяване на изходната система, която се интерпретира) трябва принципно да носят, най-малко, мереологически характер.

4.3. Мереология

Най-общо Мереологията може да се опише като дедуктивна теория, която изследва най-общите отношения между обектите (например, физическите обекти). Тя може да се разглежда като теория на колективните класове в противоположност на Онтологията, която е теория на дистрибутивните класове. Една от принципалните цели на Мереологията е анализа и определянето на значението на термина “клас”, чиято неопределеност е източник не само на ръселовите антиномии, но също така и на ред недоразумения в логиката.

Разликата между колективните и дистрибутивни класове може да се илюстрира по следния начин. Да разгледаме израза “класът от териториално-административни единици на Р.България”. В колективен смисъл този израз обозначава физически обект, състоящ се от Софийска, Пловдивска, Варненска и други области, общини и т.н. териториални единици. Не е задължително този обект да бъде непрекъснат и между неговите елементи могат да съществуват дупки. Всяка област е елемент от класа и същото може да се каже и за общините на областите, като ги обособяваме в произволен ред. Ако интерпретираме “класът от териториално-административни единици в Р.България” в дистрибутивен смисъл, то тогава правилно ще бъде да говорим, че Варненска област е елемент от класа, но ще сгрешим, ако кажем, че общините на Варненска област също са елементи от този клас. В колективния смисъл, обратно, не само Варненска област е елемент от класа, но и общините, и градовете, и

селата също са елементи от класа на “териториално-административните единици на Р.България” (в колективния смисъл на думата “елемент”).

Мереологията на Лешневски като теория на отношенията “част-цяло” се основава върху един единствен примитивен термин pr (от *parcel* – част) - $A \varepsilon pr(B)$ – “А е част от В”. Очевидно, в Мереологията изразът “А е част от В” не трябва да се разбира чисто логически или теоретико-множествено (от съвременна гледна точка), а по-скоро класически т.е. **схоластически**, когато частта не е равна на цялото.

Оригиналната аксиоматизация на Мереологията, дадена от Лешневски през 1916 г. е следната:

$$x \varepsilon pr(y) \wedge y \varepsilon pr(z) \rightarrow x \varepsilon pr(z)$$

$$x \varepsilon pr \rightarrow \neg y \varepsilon pr(x)$$

$$x \varepsilon pr(y) \rightarrow y \varepsilon y$$

$$x \varepsilon Kl(Y) \wedge z \varepsilon Kl(Y) \rightarrow x=z$$

$$x \varepsilon Y \rightarrow \exists z(z \varepsilon Kl(Y)),$$

ако се възползваме от определенията

$$x \varepsilon el(y) \equiv x \varepsilon x \wedge x \varepsilon pr(y) \vee x=y \quad (\text{“нещо да е елемент”})$$

$$x \varepsilon Kl(Y) \equiv x \varepsilon x \wedge \forall z(z \varepsilon Y \rightarrow z \varepsilon el(x)) \wedge \exists z(z \varepsilon el(x) \rightarrow \exists r, t(r \varepsilon Y \wedge t \varepsilon el(z) \wedge t \varepsilon el(r))) \quad (\text{“нещо да е колективен или мереологически клас”}).$$

Първите три аксиоми установяват, че отношението pr е транзитивно, асиметрично и че само индивидите имат части. Следващите аксиоми твърдят, че класовете са уникални и че можем да формираме клас на нещата (вещите), обозначен с което и да е не празно име.

От трите системи на Лешневски Мереологията е най-популярна и тъкмо на нея е посветена най-много литература. Това, вероятно, е свързано с обстоятелството, че самият Лешневски е публикувал най-много работи, свързани на нея. Но трябва да се има предвид, че те са написани в така наречения “предсимволен период” от неговото творчество, когато използва само естествения език, без да прибегва до символи.

Непротиворечивостта на описаната система от аксиоми е доказана от Лешневски с помощта на интерпретации в теорията на действителните числа, но доказателството не е било публикувано. Мереологията се интерпретира в Прототетиката, като функтора el се интерпретира като функтор за твърдение. От тук следва, че Мереологията е непротиворечива, ако е непротиворечива Прототетиката./4,с.52/

Лешневски е показал, че функторите eI и KI могат да се използват като единствени примитивни функтори на Мереологията, а през 1920 г. той конструира система от аксиоми където eI е единствен примитивен термин. До сега не е построена такава система за KI .

Мереологията е използвана от А.Тарски като основа за геометрията на твърдите тела през 1929 г. Той се възползва от понятието за твърда сфера като примитивен термин, след което с помощта на определения въвежда понятието за концентрични сфери, и накрая, определя дистрибутивен клас от концентрични сфери.

Близка до Мереологията е теорията, построена от Г.Леонард и Н.Гудмън през 1940 г. /Leonard, Goodman 1940/. Те построяват изчисление на индивидите, което, според Васюков /4,с.54/, може да се разглежда като подсистема на Мереологията.

Що се отнася до семантиката на Мереологията, то Тарски пише по този повод, че формалната разлика между мереологията и разширената система на булевата алгебра се свежда до един пункт: аксиомите на мереологията влекат (при допускането на съществуване на най-малко два различни индивида), че няма индивидно съответствие с нулата в булевата алгебра, т.е. с индивида, който е част от всеки друг индивид. Ако множеството B от елементи (заедно с отношението на включване) образува модел на разширена система на булевата алгебра, то, премахвайки нулевият елемент от B , получаваме модел на мереологията; ако, обратното, множеството C е модел на мереологията, то добавяйки нов елемент към C и постулирайки, че този елемент се намира в отношение на включване към всеки елемент на C , получаваме модел за разширената система на булевата алгебра. Наред с тези формални разлики и подобия следва да се подчертае, че мереологията, както е бил убеден авторът и, не трябва да се разглежда като формална теория, в която примитивните понятия допускат много различни интерпретации./15, pp.333-334/

5.Относно така наречените лешневскиански системи

Добре известен факт е, че Лешневски получава своите резултати, опирайки се на специфичната си интуиция и възгледи. Оригиналността на философските основания на неговите системи е такава, че тези системи се разглеждат изключително като обекти за методологически и исторически изследвания.

В същото време, необикновената съдба на наследството на Лешневски води до това, че неговите изследвания не се включват в основните направления на логическите търсения през последните десетилетия. Това, очевидно, се корени в проявата на една

характерна особеност на формалните системи. Независимо от това, каква интуиция и какви философски основания пораждат замисъла на създателите им, те често живеят свой собствен независим живот и притежават свойства, излизащи далеч извън рамките на първоначалните намерения. Позицията на Лешневски е, че именно двузначната логика трябва да основава математиката, но това съвсем не означава, че неговите Прототетика, Онтология и Мереология не могат да бъдат извор на идеи за разработването на неklasически системи. И разширенията на Онтологията, например, могат от семантическа гледна точка да бъдат свързани с разширяването по един или друг начин на нейната базисна булева структура, лежаща в основата на модела на Онтологията.

В тази връзка, би било естествено да възприемаме идеите за формална онтология, независимо от къде идват, като подлежащи на конкретно разглеждане в плана на тяхната ценност за развитието на съвременните логически системи (с класически или неklasически характер) и приложенията им в различни области. Това ще ни позволи да усвоим адекватно в логически план и философски идеи, на пръв поглед, доста отдалечени от представите ни за съвременна логика.

Такова едно заключение има вече достатъчно потвърждаващи примери, съдържащи се в разработките през последните години на такива автори като Р.Раутли, Е.Пежановски, В.Васюков и др., част от които бяха разгледани в настоящото изложение.

В тази връзка, ще си позволим и едно чисто философско пост-заключение, свързано с някои възможни ориентировки за съвременните трансцендентални феноменолози и логици, опитващи се да строят онто-логиките и феномено-логиките (формални онтологии и формални феноменологии), произтичащи от тълкуването на аристотелови и платонови постановки *относно деленето на универсалиите* (проблем свързан тясно с вече дискутираните виждания на брентанистите и в частност на Лешневски, залегнали в основата на идеята за Мереологията и повлияли Онтологията и Прототетиката).

II. Нещо за отношението между част и цяло в гледните точки на концептуализма, крайния номинализъм и реализма и влиянието им върху Феноменологията

Като цяло, нито платоновата, нито аристотеловата интерпретация на универсалиите не удовлетворяват трансценденталната феноменология. Но някои фрагменти могат да бъдат заимствани и това да породи нови идеи, включително и за формални експликации.

Така, например, би трябвало да се съгласим с Аристотел, че не съществуват универсалии със статута на ейдоси. Универсалиите не могат да съществуват отделно от индивидуалните обекти и да бъдат поставени редом с тях. Следва да се съгласим с Аристотел и за това, че само умът позволява непосредственото възприемане на универсалното. Аристотеловите текстове ясно показват, че онази наша способност, която той нарича ум, или нус, действа точно така, както и описаната от Хусерл идеираща абстракция, или, в по-широк план – рационалната интуиция, умозрението. Но един феноменолог никога няма да се съгласи с Аристотел, че универсалиите, като определени самостоятелни единичности могат да съществуват само в нашето съзнание, докато в “разпръснатото” и “скрито” състояние те пребивават в съществуващите извън съзнанието вещи. Според Аристотел, вещите са трансцендентни на съзнанието, а идеите са му иманентни. Последните са ментални образувания, които в схоластиката получават названието “концепти”. Подобна конструкция има смисъл само тогава, когато е включена естествената установка на съзнанието. Когато обаче феноменологът приема трансцендентално-феноменологическата нагласа, то той, както добре знаем, обявява за съмнително съществуването на всички трансцендентни на съзнанието обекти, извежда ги зад скоби и по-нататък борави само с аподиктически дадените интенционални обекти, които са точно толкова иманентни на съзнанието, колкото и аристотеловите форми (отвлечените идеи). Индивидуалните интенционални обекти (феномените на нещата) също са иманентни на съзнанието, така, че се оказват в една плоскост с отвлечените идеи. За Платон вещите и ейдосите също са в една плоскост. Получава се така, че в това, но само в това, отношение платонизмът е по-близо до феноменологията, отколкото аристотелианството. Според нас, това е твърде важна за интрепретацията, включително и формално логическа, на феноменологията, констатация. И тя не е случайна. Още Н.О.Лоски в своята книга “Обосноваване на интуитивизма”, където развива свой вариант на иманентната философия, твърде близък до хусерловата феноменология, пише: “Концептуализмът и всички негови преходни форми, сближаващи го с номинализма, обособява познаваемите явления от знанието за тях, защото това знание се изразява в общ вид; следователно, най-малкото в теорията си за общите съждения концептуализмът предполага възможност за трансцендентно знание. Обратното, крайният номинализъм и реализъм не предрешават въпроса за това, дали знанието има трансцендентен или иманентен характер. Тъй като в първата част на съчинението (на Лоски-б.м.) бе установено, че никакво трансцендентно знание не е възможно, то, следователно,

ние въз основа дори само на това съображение трябва да отхвърлим концептуализма и да търсим истината или в крайния номинализъм или в реализма. Ако крайният номинализъм се окаже неудовлетворителен, то ни остава само да се присъединим към реализма...” (след това Лоски показва, че крайният номинализъм е неприемлив)./5, с.237/

Всъщност, Платон има предвид начина за отстраняване на парадоксите, произтичащи от неговата концепция за идеите, към който по-късно прибъгва Аристотел. Но Платон го отхвърля, опирайки се, обаче, на съображения различни от и дори противоположни на онези, от които се ръководят феноменолозите и последователите на иманентната философия. В това отношение особено показателен е диалогът “Парменид”. В този диалог става дума и за това, че ако идеите са делими, то “причастното към тях ще е причастно и към тяхната част и във всяка вещь ще се намира не цялата идея, а нейна част”. Излиза така, че ако идеите биха били делими, то именно вещите биха ги делили.

Но, в действителност, Платон не признава делимостта на идеите. Платоновите идеи са неделими и се намират в една редица с вещите, пораждайки парадокса за “третия човек”. Но, може би, е основателно да признаем делимостта на общите качества. Всяко общо качество се дели на части от индивидуалните обекти по такъв начин, че във всеки от тях има част от това общо качество. Така, в знамето (триколяора) с което ходя на футбол, в моята кръв, в тази ябълка се намират части от “червенината” като такава; червенината, като такава е *цяло* по отношение на всички тези отделни червенини на вещите. По същия начин, в Сократ, в Перикъл, във всеки справедлив съдия се съдържат части от справедливостта като такава, в Клаудия Шифър, в Наоми Кембъл – части от красотата, като такава, а във всички тези справедливи съдии и ослепителни красавици – части от човека, като такъв. Очевидно, че при такава постановка на въпроса индивидуалните качества се оказват части на общите качества. Ако се съгласим с това, то пред погледа ни ще се появи следната своеобразна структура, описана от А.Слинин в /8/. Индивидуалните качества служат за части едновременно на две различни цялости. От една страна, те са части на съответните универсалии, а от друга – индивидуализиращи части на съответните индивидуални обекти. Получава се така, че универсалиите се делят на части от индивидите, а индивидите, от своя страна, се делят на части от универсалиите. Универсалиите сякаш се пресичат с индивидите, и точки на това пресичане са индивидуалните качества. Изправени сме пред две множества: множеството на универсалиите и множеството на индивидите. Те се съотнасят помежду си така, че

членовете на едното могат да се пресичат по посочения начин с членовете на другото. Естествено, не е така, че който и да е индивид да се пресича с която и да е универсалия, но всеки индивид се пресича с определен брой универсалии, а всяка универсалия с доста голям брой индивиди.

По този начин, универсалиите са единичности от същото равнище на съществуване, към което спадат и вещите. Те съществуват също толкова самостоятелно и толкова независимо, колкото и вещите, но не отделно от тях и не редом с тях: общите качества са цялости, чиито части са съответните индивидуални качества на съответстващите им вещи. Можем да се изразим така: универсалиите съществуват във вещите, а вещите съществуват в универсалиите – симетрията е налице. Именно за това пледираме отдавна. /вж. 7`./ Съществуването на универсалиите в индивидите може да се сравни със съществуването на веществата в природата. Разпределението на универсалиите по индивиди изглежда аналогично на разпределението на водата в различните водоеми или на разпределението на златото по отделните златни предмети. Тук можем да се припомним за онези родове на делене на цялото на части, за което говори Аристотел, а след него и Йоан Дамаскин. Те говорят, че цялото може да се раздели на еднородни (подобни) и на нееднородни (не подобни) части. Пример за първото разделение ще е деленето на хляба на парчета, а пример за второто – деленето на Сократ на глава, ръце и крака. По този начин, деленето на общите свойства на индивидуални ще спада към деленето от първия род. Червеното изобщо се дели на червеното в запаянковския трикоълор, червеното в моята кръв и червеното в тази ябълка аналогично на това, както хлябът се дели на парчета. При това частите приемат названието и определението както на цялото, така и една на друга. При деленето на индивидуалния обект на индивидуални свойства е ясно, че то се отнася към втория род делене цялото на части. Сократ се дели на неговия ръст, тегло, цвят на кожата, температура на тялото, умението му да чете и пише, мъдрост, ирония и ред други свойства аналогично на това както той се дели на своите ръце, глава и нозе. В този случай частите не приемат нито названието, нито определението, както на цялото, така и едно на друго.

В случая най-интересното е дали тази трактовка ще допадне на феноменолозите. Отговорът изглежда не е предизвестен.

Литература:

1. Бессонов, А.В. Предметная область в логической семантике, Новосибирск, СО Наука, 1985.
2. Brentano, Ф. Избранные работы, М., Дом интеллектуальной книги, Русское феноменологическое о-во, 1996.
3. Васюков, В.Л. Пост-трактатная онтология и не-фрегевская логика, В: Тезисы международной конференции “Развитие логики в России: итоги и перспективы” М., 1997, с. 25-28.
4. Васюков, В.Л. Формальная феноменология, “Наука”, М., 1999.
5. Лосский, Н.О. Избранное. М., 1991.
6. Мулуд, Н. Современный структурализм. Размышления о методе и философии точных наук. М., 1973.
7. Обрешков, Н. Логика, экспертни оценки и экспертни системи. С., 2002.
7. Обрешков, Н., Лешков А. Упражнения по солипсизм. В: “Философия”, 6-2003, година XII, стр. 3-13.
8. Слинин, Я.А. Соотношение индивидуального и универсального в объекте. В: Современная логика: проблемы теории, истории и применения в науке, СтПб. Государственный У-тет, 2002., 389-391.
9. Смирнов, В.А. Логические методы анализа научного знания. М., 1987.
10. Meinong, A. Gesamtausgabe, bearbeitet von R.M. Chisholm, R.Haller und R.Kindinger, Bd. I-VII, Akademische Druck-und Verlagsanstalt, Graz, 1969-1973.
11. Poli, R. Ontologia Formale. Genova, Marietti, 1992.
12. Rickey, V. F. A survey of Lesnoewski's logic. In: Studia Logica, XXXVI, N 4, pp. 405-426.
13. Routley, R. Exploring Meinong's Jungle and Beyond. An investigation of noneism and the theory of items. Canberra: Australian National University, 1980.
14. Simons, P. Three Essays in Formal Ontology. In: Parts and Moments. Studies in Logic and Formal Ontology, Ed. B.Smith, Philosophia Verlag, Munchen-Wien, 1982.
15. Tarski, A. Logic, Semantics, Metamathematics. Second edition, Hackett, Indiana, 1983.
16. Logic and Logical Philosophy, Torun, 1993, № 1, 2
17. Chisholm, R. Introduction to the theory of categories. In: Introduction to Brentano, F. The theory of categories. The Hague, Boston, London, 1981.